

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

Bakalářská práce

2024

Kateřina Nováková

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Důchodové pojištění v České republice a jeho vliv na společnost

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Nováková

Studijní program: B0923P240001 Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce – specializace: Sociální práce ve veřejné správě

Vedoucí práce: JUDr. Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Hradec Králové, 2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Kateřina Nováková

Studium: F22BK0092

Studijní program: B0923P240001 Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce: **Důchodové pojištění v České republice a jeho vliv na společnost**

Název bakalářské práce AJ: Pension insurance in the Czech Republic and its influence on the czech society

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat důchodovým pojištěním coby prvním pilířem důchodového systému ČR. Cílem bakalářské práce bude vysvětlit, jak funguje důchodové pojištění a zjistit, jak česká společnost tento systém vnímá. Bakalářská práce se bude v teoretické části zabývat nutností navyšovat věk odchodu do důchodu a hrozícím nedostatkem financí v důchodovém systému. Empirická část bakalářské práce bude obsahovat kvantitativní šetření v podobě dotazníku zabývajícího se povědomím české společnosti o důchodovém pojištění a jeho budoucnosti.

SYROVÝ, Petr. Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě. Praha: Grada, 2012. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4479-7. KAŠE, Miloslav. Vybrané aspekty důchodové reformy v České republice. Praha: Grada Publishing, 2021. Právo pro praxi. ISBN 978-80-271-3042-9. ŽENÍŠKOVÁ, Marta. Pojistné na sociální zabezpečení zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ a dobrovolně důchodově pojištěných s komentářem a příklady 2023. Olomouc: ANAG, 2023, ISBN 978-80-7554-385-1. KLAZAR, Stanislav. Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5. RAŠTICOVÁ, Martina a Monika BĚDIOVÁ. Práce, nebo důchod?: senioři, trh práce a aktivní stárnutí. Brno: B&P Publishing, 2018. ISBN 9788074851773.

Zadávací pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Oponent: PhDr. Martin Smutek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 27.3.2024

Kateřina Nováková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce panu JUDr. Mgr. Filipovi Rigelovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při zpracovávání bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu.

Anotace

Bakalářská práce se bude zabývat důchodovým pojištěním coby prvním pilířem důchodového systému ČR. Cílem bakalářské práce bude vysvětlit, jak funguje důchodové pojištění a zjistit, jak česká společnost tento systém vnímá.

Bakalářská práce se bude v teoretické části zabývat nutností navyšovat věk odchodu do důchodu a hrozícím nedostatkem financí v důchodovém systému. Empirická část bakalářské práce bude obsahovat kvantitativní šetření v podobě dotazníku zabývajícího se povědomím české společnosti o důchodovém pojištění a jeho budoucnosti.

Klíčová slova: Důchod, pojištění, společnost

Annotation

The bachelor thesis will deal with pension insurance as the first pillar of the Czech pension system. The aim of the bachelor thesis will be to explain how pension insurance works and to find out how the Czech society perceives this system. The theoretical part of the thesis will deal with the necessity to increase the retirement age and the threatening lack of finances in the pension system. The empirical part of the bachelor thesis will include a quantitative survey in the form of a questionnaire which is dealing with the awareness of the Czech society about pension insurance and its future.

Keywords: pension, insurance, society

Obsah

Seznam zkratk	9
Úvod	1
TEORETICKÁ ČÁST	3
1 Historie důchodového pojištění	3
1.1 Vývoj důchodového pojištění v období Rakouska-Uherska.....	3
1.2 Důchodové pojištění v Československu (1918-1948).....	3
1.3 Důchodové pojištění v období komunismu a po sametové revoluci.....	4
1.4 Důchodového pojištění po vzniku samostatné ČR.....	6
1.5 Změny v důchodovém pojištění v roce 2023	10
1.5.1 Návrh důchodové reformy	12
2 Důchodové pojištění v ČR	15
2.1 Změny v důchodovém pojištění od 1.1.2024	15
2.2 Státní organizace působící v rámci důchodového pojištění	17
2.3 Doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění se státním příspěvkem, doplňkový investiční produkt (DIP)	18
2.4 Druhy důchodů.....	19
2.4.1 Starobní důchod	19
2.4.1.1 Předčasný starobní důchod, předdůchod a starobní důchod a výdělečná činnost.....	22
2.4.2 Invalidní důchod	23
2.4.3 Pozůstalostní důchody	24
3 Problematika důchodového pojištění a dopady na společnost	26
3.1 Problematika financování, stárnutí populace	27
3.2 Zvyšování důchodového věku.....	28
3.3 Chudoba ve stáří.....	28
Příjmová chudoba	29
Materiální deprivace a sociální deprivace	29

3.4	Ženy a starobní důchod	30
	Shrnutí teoretické části.....	32
	EMPIRICKÁ ČÁST	34
4	Metodologická část.....	34
4.1	Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření	34
4.2	Výzkumné otázky.....	35
4.3	Volba výzkumné strategie	39
4.4	Technika sběru dat.....	40
4.5	Výběr výzkumného vzorku	41
4.6	Metody použité pro analýzu dat	41
4.7	Realizace výzkumného šetření a průběh výzkumu	41
4.8	Rizika výzkumu	42
5	Vyhodnocení získaných dat.....	42
5.1	Filtrační otázky.....	42
5.2	Dílčí výzkumný cíl č. 1	45
5.3	Dílčí výzkumný cíl č. 2	47
5.4	Dílčí výzkumný cíl č. 3	50
5.5	Dílčí výzkumný cíl č. 4	54
5.6	Dílčí výzkumný cíl č. 5	58
	Závěrečné shrnutí dílčích výzkumných cílů	62
	Závěr	65
	Seznam zdrojů.....	67
	Seznam grafů.....	69
	Seznam tabulek	70
	Seznam příloh.....	70

Seznam zkratek

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
DIP	Dlouhodobý investiční produkt
DPP	Dohoda o provedení práce
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
ÚP	Úřad práce České republiky
zdp.	Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
ZOPSZ	Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení
ČR	Česká republika
Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení
Sb.	Sbírka zákonů
DVC	Dílčí výzkumný cíl

Úvod

Bakalářská práce se zabývá důchodovým pojištěním a jeho vlivem na českou společnost. Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, zda se lidé zajímají o problematiku důchodového pojištění a jakým způsobem důchodové pojištění českou společnost, zdali vůbec, ovlivňuje. Téma důchodového pojištění se dotýká celé české společnosti. Změny systému se odráží na chování společnosti, která si je stále více nejistá budoucností důchodů. Během posledního roku se téma důchodového pojištění stalo velmi aktuálním, nastalo několik změn a začalo znovu uvažovat o důchodové reformě. Demografické změny ve společnosti, porodnost nebo inflace úzce souvisejí s nejistou budoucností důchodů, které důchodový systém pracujícím občanům zaručuje.

Hlavním důvodem pro zvolení tématu důchodového pojištění byla jeho aktuálnost a negativní emoce občanů z mého okolí, kteří reagují zejména na téma starobních důchodů velmi negativně. Často slyším věty, kde lidé říkají – žádné důchody nebudou nebo že se důchodu nedožijí. Zajímaly mě tedy názory více občanů a celá problematika důchodového pojištění. V praxi můžeme využít poznatky z bakalářské práce k informování klientů o důchodovém pojištění, jeho výhodách a povinnostech. Podle mého názoru je také třeba poradit klientům, jak se připravit na stáří a informovat je o možnostech jaké mají, čímž můžeme podpořit prevenci chudoby a sociálního vyloučení u budoucích seniorů, u kterých hraje klíčovou roli právě důchodové pojištění. Výsledky výzkumu mohou také posloužit k lepšímu porozumění a efektivnímu využití důchodového pojištění ve prospěch klientů.

Teoretická část bakalářské práce se bude věnovat celkem třem kapitolám. První kapitola se zabývá historií důchodového pojištění na českém území společně se změnami v rámci důchodového pojištění v letech minulých. Druhá kapitola popisuje současnou podobu důchodového pojištění a navrhované změny a třetí kapitola se zabývá problematikou důchodového pojištění a jejími dopady na společnost.

Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum, který vede ke splnění hlavního cíle práce. Ke splnění hlavního cíle bylo zvoleno celkem pět dílčích cílů, které se zabývají spokojeností společnosti se současnou podobou důchodového pojištění, zdali se respondenti zajímají o problematiku důchodového pojištění, obavami a pocity

respondentů, které pocítují v souvislosti s důchodovým pojištěním, finanční připraveností na starobní důchod a pohledem žen na jejich ohodnocování ve starobním důchodě. Využita byla metoda dotazníkového šetření. Ke splnění hlavního cíle slouží pět dílčích cílů, které zahrnují otázky spojené se zájmem o téma důchodového pojištění, spokojeností občanů se systémem důchodového pojištění, jejich pocity, obavami a chováním, kterým občané reagují na problematiku systému.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Historie důchodového pojištění

1.1 Vývoj důchodového pojištění v období Rakouska-Uherska

Na začátku 18. století společnost nezasahovala do situace praceneschopných, pokud se však nejednalo o vysokou koncentraci chudiny a jejich sociální bouře. Rozvoj sociálního pojištění začal až s koncem 18. století společně s rozvojem ekonomiky a průmyslovou revolucí. Tehdy byly vydány dva přepisy týkající se penzijního zaopatření státních a následně i jiných veřejných zaměstnanců. Jednalo se o tzv. penzijní normály, které zabezpečovaly nárok na důchod pro vdovy a sirotky po zaměstnancích, kteří věrně sloužili, nebo nárok na penzi pro zaměstnance, kteří též věrně sloužili alespoň deset let a poté se stali praceneschopnými. Tyto předpisy se však týkaly velmi malého počtu lidí a nelze je tedy přeceňovat. (Česká správa sociálního zabezpečení, 2004, online)

Základy důchodového pojištění na území České republiky počínají již za Rakouska-Uherska, kdy byl po vzoru pruského kancléře Otta Von Bismarcka, uzákoněn první zákon zahrnující důchodové pojištění, a to zákon č.1/1907 ř. z. o penzijním pojištění zřízců ve službách soukromých a některých zřízců ve službách veřejných, který jak už z názvu vyplývá, nezahrnoval dělnický lid. (Kaše, 2021, s. 35)

1.2 Důchodové pojištění v Československu (1918-1948)

Po vzniku Československa v roce 1918 byly převzaty všechny právní předpisy Rakouska-Uherska s tím, že v příštím roce budou přijaty nové československé zákony. Totéž platilo i pro zákony a právní předpisy týkající se sociálního zabezpečení. (Kaše, 2021, s. 35) V roce 1918 vznikl Všeobecný penzijní ústav v Praze, který byl pověřen správou penzijního pojištění podle zákona č. 92/1918. Zákon z roku 1906 č. 1/1907 ř. z. o penzijním pojišťování zřízců ve službách soukromých a některých zřízců ve službách veřejných byl novelizován v roce 1920 zákonem č. 89/1920 Sb. z. a n., který uváděl, že pojišťovací povinnost mají zaměstnanci, kteří vykonávají duševní práci nebo kteří mají dohled nad prací jiných osob v kancelářích či písárnách. Pojištění bylo

hrazeno z části zaměstnavatelem a z části zaměstnancem (pojištěncem). (Malý, 2010, s. 394-395)

Rok 1924 byl pro Československo vydán důležitý zákon č. 221/1924 Sb. z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Tento zákon byl zásadní v oblasti sociálního pojištění tím, že zahrnoval dělnické pojištění pro případ invalidity a stáří. Podmínkou však bylo splnění skutečnosti, že práce nebo služba byla vykonávána na základě pracovního, učňovského nebo služebního poměru a nesměla být vykonávána příležitostně nebo jako vedlejší zaměstnání. Se vznikem nového zákona byla založena Ústřední sociální pojišťovna, která spravovala invalidní a starobní pojištění v rámci evidence a příjmů z invalidního a starobního pojištění. Starala se též o vybírání pojistného pro invalidní, starobní a nemocenské pojištění. (Česká správa sociálního zabezpečení, 2004, online) Horníci však měli své pojištění a jeho správu obstarávala tzv. bratrská pokladna. „*Hornické pojištění upravovaly zvláštní předpisy, zpočátku se navazovalo na tradici pojištění horníků ze starého Rakouska-Uherska. Pojištění horníků obstarávaly bratrské pokladny.*“ (Malý a kol., 2010, s. 395) Pojistné bylo stanoveno podle třídy, kterou stanovovala výše mzdy za tři roky záznamů výše mzdy u zaměstnavatele. Těchto tříd bylo původně deset a každý občan platil stejnou výši pojistného jako druhý ze stejné třídy. S tímto zákonem též vzniklo nové pojišťovací soudnictví, pomocí kterého bylo možné potrestat občany, kteří pojistné neplatili. Nárok na důchod vznikl pouze po dovršení 150 příspěvkových týdnů, přičemž invalidita, dovršení věku či úmrtí muselo nastat za trvání pojištění nebo v tzv. ochranné lhůtě (tj. 1 rok). (Česká správa sociálního zabezpečení, 2004, online)

V roce 1948 byl uzákoněno pojištění ze zákona podle zákona z roku 1948 č. 99/1948 Sb., o národním pojištění. Podle tohoto zákona vznikl nárok na starobní důchod v 60 letech. Průměrná délka dožití byla v této době 68 let. Lidé tedy pobírali starobní důchod v průměru 8 let. (Kaše, 2021, s. 35)

1.3 Důchodové pojištění v období komunismu a po sametové revoluci

V tomto období dochází k velkému vlivu sovětského práva sociálního zabezpečení a přijetí zákona č. 55/ 1956 Sb., o sociálním zabezpečení v roce 1956. Došlo zde k oddělení nemocenského a důchodového pojištění, dále pak k rozdělení zaměstnanců

do tří kategorií, které byly hodnoceny dle podle významnosti pro komunistický režim. Mezi preferované profese patřily zejména ty dělnické – hornictví a těžební průmysl. Potlačovány však byly duševní práce. Zásadní změnou byla změna principu pojišťovacího na princip zabezpečovací. U zabezpečovacího principu stát vyplácí důchody ze státního rozpočtu a není tedy potřeba být pojištěn. U důchodového zabezpečení tedy stačilo dosáhnout požadovaného věku a minimálního počtu odpracovaných let. Ženy v tomto období mohly odcházet do starobního důchodu již ve věku 53 až 57 let podle počtu vychovaných dětí. U mužů byl naplněn důchodový věk ve věku 60 let. V rámci důchodového zabezpečení kromě starobních důchodů se vyplácely také vdovské a vdovecké důchody, sirotčí důchody, důchod manželky, důchod za výsluhu let a osobní důchody. (Hrdý, 2021, online) Za dob komunistického režimu se rozhodování o sociálních důchodech v roce 1958 přesunulo na Okresní národní výbory. Poté byl zaveden osobní důchod, který se přiznával za zásluhy v rozvoji národního hospodářství, vědy nebo kultury všem členům KSČ. Podle Miroslava Kaše se jednalo o důchod mimo všechny zákonné podmínky. „*Nároky a přiznání osobních důchodů nebyly určovány právními pravidly, ale podléhaly pouze rozhodnutí Ústředního výboru KSČ a byly přiznávány usnesením vlády.*“ (Kaše, 2010, s. 36)

V roce 1964 byl přijat zákon č. 53/1968 Sb. o změnách v organizaci a působnosti v některých ústředních orgánů. Podle zákona č. 53/1968 Sb. o změnách v organizaci a působnosti v některých ústředních orgánů §9 „*Zřizuje se ministerstvo práce a sociálních věcí jako ústřední orgán státní správy pro oblast práce a pracovních sil, mezd a sociální politiky.*“ Starobní důchody spravovala od roku 1968 Správa důchodů v Praze a v roce 1969 Úřad důchodového zabezpečení v Praze. V letech 1975 a 1988 byla výše důchodů navýšena. V roce 1988 se poprvé upravily nároky na starobní důchod u osob samostatně výdělečně činných. (Kaše, 2021, s. 37)

Po Sametové revoluci nastalo období sociálních reforem, které měly zajistit přechod důchodového systému od principu zabezpečovacího na princip pojistný, který by se zároveň přizpůsobil novým tržním podmínkám v ekonomice. Mezi důvody patřil též výše zmiňovaný osobní důchod a finanční náročnost systému. (Kaše, 2021, s. 39) Po pádu komunistů byly uspořádány též první občanské volby, ve kterých zvítězilo občanské fórum. Občanské fórum tehdy prosazovalo model sociálně orientovaného

tržního hospodářství a tehdy československá vláda prosadila dva scénáře. Jako první Scénář ekonomické reformy, který byl přijat v dubnu roku 1990 a jako druhý byl přijat Scénář sociální reformy přijatý v říjnu 1990. Sociální reforma zůstala ve svých počátcích a nikdy nebyla realizována. Podle návrhu sociální reformy mělo dojít k oddělení soustavy financování sociálního pojištění od státního rozpočtu nebo měla vzniknout nová veřejnoprávní pojišťovna, vznikl však jen důchodový účet, kde měly být uloženy naspořené prostředky k vyplácení důchodů. Tento účet nakonec zůstal součástí státního rozpočtu. (Potůček, 2018, s. 42-43) V roce 1990 byl přijat zákon České národní rady č.210/1990 Sb., o změnách v působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení a o změně zákona č. 20/1966 Sb., o péči a zdraví lidu, kterým bylo zrušeno zvláštní postavení některých osob a některých skupin lidí ve vztahu k důchodovému pojištění. Tímto zákonem byla založena pro správu důchodového systému České republiky Česká správa sociálního zabezpečení. (Kaše, 2021, s. 39)

1.4 Důchodového pojištění po vzniku samostatné ČR

Dne 31.12.1992 došlo k rozdělení Československa, a tedy i k rozdělení důchodového pojistného systému. Tento systém byl upraven mezinárodní smlouvou mezi Českou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení.

Od roku 1992 byl v čele vlády České republiky Václav Klaus. Vítězná neoliberalistická a konzervativní vláda již v jejích prohlášení prosazovala myšlenky, že za sociální postavení je primárně odpovědný občan. Přičemž úsilí v tomto období má směřovat k transformaci celého systému sociálního a důchodového zabezpečení. V roce 1993 vláda Václava Klause údajně zrušila tzv. důchodový fond a prostředky z něj (údajně 300, 333 nebo až 340 miliard korun) byly použity na řešení tehdejších problémů. Tento fond ale nikdy nevznikl, ale dezinformace o jeho existenci se šíří dodnes. (Budai, 2022, online) V roce 1994 bylo schváleno penzijní připojištění se státním příspěvkem podle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem §1 odst. 2 „*Penzijním připojištěním se pro účely tohoto zákona rozumí shromáždování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění (dále jen "účastník") a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění.*“ (Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem) Účast na penzijním připojištění je dobrovolná.

V roce 1995 byl přijat zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen jako „zdp.“) Jednalo se o povinný průběžně financovaný dávkový zákon. Zákon definoval důchod jako dvousložkový, tvořený pevnou částkou pro všechny typy důchodů a částkou vypočítanou z procentní výměry zohledňující výši výdělku a délku důchodového pojištění. Vláda Václava Klause se zejména snažila o oddělení financování důchodového pojištění od státního rozpočtu a jeho financování pomocí fondového spoření ve druhém pilíři. Za vlády Václava Klause se poprvé český důchodový systém dostal do deficitu zejména kvůli snížení příjmů z důchodového pojištění a stagnující celosvětové ekonomice. (Kaše, 2021, s. 40)

V roce 1998 uspěla ve volbách Česká strana sociálně demokratická. Cílem vlády Miloše Zemana bylo zabezpečení kupní síly důchodců pomocí valorizace, chtěla usilovat o zvýšení stability důchodového systému, umožnila založení zaměstnaneckých důchodových fondů. V roce 2000 vznikla apolitická Odborná důchodová komise, která nikdy důchodovou reformu nevytvořila. Za období vlády Miloše Zemana byl schválen zákon č. 264/2002 Sb. pomocí něhož se důchody valorizovaly tak, aby nárůst důchodů pokrýval 100% zvyšování cen a z jedné třetiny navyšování mezd. (Kaše, 2021, s. 41)

V roce 2009 představil tehdejší premiér Mirek Topolánek protikrizový balíček, který obsahoval pro důchody řadu změn. Mezi hlavní změny lze řadit např.:

- prodloužení doby pojištění pro vznik nároku na starobní důchod z 25 let na 35 let,
- omezení zápočtu náhradních dob pojištění i pro nárok na starobní důchod na 80 %,
- postupné zvyšování důchodového věku na 65 let u mužů a žen, které nevychovaly žádné nebo jedno dítě, 62-64 let u žen s počtem vychovaných dětí dvě a více,
- prodloužení období pro předčasný důchod ze tří na pět let,
- zrušení náhradní doby pojištění studujícím ve věku 18-26 let, s výjimkou u posuzování nároku na invalidní důchod. (Potůček, 2018, s. 48)

V roce 2010 bylo zrušeno ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění nálezem č. 135/2010 Sb., Nález Ústavního soudu ze dne 23. března 2010 ve

věci návrhu na zrušení § 15 zdp. Ustanovení bylo zrušeno z důvodu nerovnosti výše redukce hranic důchodu mezi účastníky. A je tedy v rozporu s Listinou základních práv a svobod čl. 1 odst. 1 Ústavy, jakož i s čl. 1 Listiny, neboť zjevně nepřiměřeným způsobem diskriminuje značnou část pojištěných. Podle nálezu č. 135/2010 Sb. „*Napadené ustanovení § 15 zákona č. 155/1995 Sb. není dle navrhovatele ustanovením, které by nerovnosti odstraňovalo, ale naopak ustanovením, které flagrantní nerovnosti mezi pojištěnými zjevně zakládá. V žádném případě nelze dovodit vztah přiměřenosti. Je proto dle mínění navrhovatele třeba posoudit, zda jsou důvody pro takový postup objektivní a zda jsou k tomu použité prostředky přiměřené. Pominout přitom dle navrhovatele nelze, že kritérium přiměřenosti zvoleného prostředku (míra redukce) v dané právní úpravě zcela absentuje, přičemž stanovené redukční hranice a procentní sazby nesou znaky čiré libovůle zákonodárce. Redukce by měla být pro všechny pojištěné stejná; právní stát se nemůže prohlašovat za nositele pojištění a současně vybrané prostředky rozdělovat způsobem, že těm, kteří do systému přispěli nejvíce, nezaručuje mnohdy ani 20 % jejich původního měsíčního příjmu, ze kterého bylo pojištění vybráno.*“ Pro vládu Petra Nečase zrušení tohoto paragrafu bylo poté impulzem k změně těchto redukčních hranic. Vznikla tedy tzv. **Malá důchodová reforma**, která zahrnovala:

- nový výčet redukčních hranic ve vztahu k průměrné mzdě-první redukční hranice do 44 % všeobecného vyměřovacího základu se příjem neredukuje, ve druhé redukční hranici se příjem redukuje při 400 % průměrné mzdy z původních 114 %, platí se nově 26 % z původních 30 %. Nad tuto hranici se nově nepřihlíží a sazba je změněna z 10 % na 0 %,
- umožnila s ohledem na délku dožití nekonečné zvyšování věku odchodu do důchodu, a to tempem 2 měsíce za rok,
- nově stanovená zákonná pravidla stanovení základní výměry důchodu ve výši 9 % průměrné mzdy. (Kaše, 2021, s. 48)

Posléze byly přijaty tři klíčové zákony, které se souhrnně nazývají **Velká důchodová reforma**. Mezi zákony řadíme Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodovém spoření a zákon č. 399/2012 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o pojistném na

důchodové spoření. Velká důchodová reforma spočívala zejména v zavedení druhého pilíře důchodového systému – důchodového spoření. Vstup do druhého pilíře byl dobrovolný. Účastník odváděl o 3 % nižší důchodové pojištění do prvního pilíře důchodového pojištění, odváděl je však do důchodového spoření. Dále účastník druhého pilíře odváděl 2 % ze své čisté mzdy, účastník navýšil své odvody z 28 % (účast v prvním pilíři) na 30 %. Hlavním důvodem pro zavedení druhého pilíře byla obava o finanční udržitelnost důchodového systému vyplývající z nepříznivého geografického vývoje společnosti, který se opírá pouze o průběžně financovaný první pilíř. (Kaše, 2021, s. 48)

V roce 2015 došlo ke zrušení druhého pilíře, a to důchodového spoření na základě zákona č. 376/2015 sb., o ukončení důchodového spoření. Dále však pokračoval třetí pilíř zahrnující doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění podle zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření a zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Dále byl schválen zákon č. 377/2015 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o ukončení důchodového spoření. Tento zákon zahrnoval zejména zvýšení úlev pro lidi, kteří spořili ve třetím pilíři. (M. Kaše, 2021, s. 50) V roce 2018 bylo zrušeno neomezené zvyšování věkové hranice pro důchodový věk zákonem č. 203/2017 Sb., o důchodovém pojištění, ve zněních pozdějších předpisů, a další související zákony. Důchodový věk byl zastropen na 65 let pro osoby narozené po roce 1971. Zákon bude aktuální v roce 2031 a dotkne se lidí narozených v roce 1966, u kterých nebude docházet ke zvyšování důchodového věku nad hranici 65 let. Tento zákon se však s ohledem na demografický vývoj populace může změnit. Podle §4a a §4b zákona č. 203/2017 Sb. každých pět do 30. června kalendářního roku, který končí číslicí čtyři nebo devět, bude Český statistický úřad a ministerstvo práce a sociálních věcí předkládat zprávu o stavu důchodového systému ČR se zřetelem na demografický vývoj v České republice. Případný návrh na posunutí hranice důchodového věku musejí předložit vládě 3 roky před termínem schválené úpravy důchodového věku. (Rašticová, Bédiová a kol., 2018, s. 51)

V únoru 2019 byla přestavena Ministerstvem práce a sociálních věcí tzv. Komise pro spravedlivé důchody, která měla připravit důchodovou reformu v roce 2020. Účelem komise bylo zajistit udržitelný důchodový systém ČR, zajišťující důstojné a

spravedlivé důchody. Předsedkyní komise byla profesorka Danuše Nerudová. Na desátém setkání komise bylo představena úprava týkající se I. Pilíře důchodového systému. Tento pilíř by obsahoval tzv. nultý pilíř, který by obsahoval základní minimální částku, kterou by obdržel každý senior při dosažení důchodového věku a splnění požadované doby pojištění. První pilíř měl oceňovat jak dobu pojištění, tak i výši příjmů, ale zároveň i osobu pečující o děti formou fixního bonusu za každé dítě. Na začátku roku 2020 při desátém setkání komise předložila návrh nového fungování důchodového systému, který představoval tři varianty připravované důchodové reformy. První variantou byla varianta s názvem Spravedlivá, která předpokládala, že při zavedení nového důchodového systému se změní i systém daňový. Cílem bylo snížit chudobu důchodců a ocenit a uznat jejich zásluhy. Další varianta se nazývala Technická, která počítala s úpravou daňového systému do pěti let, omezovala chudobu důchodců jen částečně a též důchodce oceňovala jen částečně. Nebyla výhodná pro zaměstnance s dlouhými pracovními kariérami, zejména tedy pro muže. Měla být určitým kompromisem mezi variantou spravedlivou a třetí variantou pojmenovanou Úsporná. Úsporná varianta měla výrazně snižovat finanční náklady důchodového systému a snižovat vyplácené důchody. Úsporná varianta též nepočítala s reformou daňového systému. Během představení návrhu se diskutovalo o dřívějších odchodech do důchodu u osob s náročnými profesemi, kdy by dřívější odchod do důchodu byl spolufinancován zaměstnavateli. (Kaše, 2021, s. 55-57)

1.5 Změny v důchodovém pojištění v roce 2023

V roce 2023 bylo zaznamenáno několik důležitých změn. Změny se též týkaly snížení mimořádné valorizace, která nastává při vyšším růstu cen v červnu 2023. Původní mimořádná valorizace měla činit 11,5 %. Zákonem č. 71/2023 Sb., kterým se mění zdp. bylo schváleno zvýšení výměry důchodu o 2,3 % procentní výměry důchodu. Ve vyjádření vlády k valorizaci důchodů vláda uvedla, že *„nárok na mimořádnou valorizaci byl přijetím zákona č. 71/2023 Sb. uspokojen-a to ve výši respektující smysl, podstatu a účel ústavně zakotveného práva na přiměřené zabezpečení ve stáří, při invaliditě nebo úmrtí živitele. Zákon č. 71/2023 Sb. modifikoval pouze parametry valorizace, a to na úroveň, kterou lze dle názoru vlády vyhodnotit jako proporcionální-u průměrného starobního důchodu představuje zvýšení částku 760 Kč, zatímco při*

postupu podle předchozí úpravy by toto zvýšení činilo 1770 Kč. Částka zvýšení ve výši 760 Kč není přitom symbolická a významně přispěje k ochraně důchodců před dopady inflace.“ (Ústavní soud, 2023, online) Schváleno bylo též zvýšení důchodů o 400 Kč všem, kteří splnili podmínky nároku na výplatu více důchodů. Ke zvýšení dojde u důchodu, který se vyplácí v plné výši. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

Další důležitou změnou je přijetí zákona č. 270/2023 Sb., kterým se mění zdp. S účinností od 1.10.2023. Zákon obsahuje novelu zákona, která upravuje předčasné důchody. Mezi hlavní změny pro předčasné důchodce patří změna maximální doby předčasného důchodu na tři roky. Změnou v roce 2023 je též krácení procentní výměry za předčasnost o 1,5 % výpočtového základu za každých 90 kalendářních dnů, a to od doby schválení předčasného důchodu do dosažení důchodového věku. K valorizaci důchodu dojde až od ledna kalendářního roku následujícího po roce, kdy osoba dosáhla důchodového věku. Zákon č. 270/2023 Sb. upravuje také valorizaci důchodů, kdy od 1.10.2023 je výpočet růstu cen odvozen z indexu spotřebitelských cen pouze za domácnosti důchodců, nikoli za domácnosti celkem. Zohledňuje se i růst reálné mzdy, která z jedné poloviny klesla na jednu třetinu. Pokud v rozhodném období dojde k růstu cen 5 % a více, zvýší se důchody o tolik procent, aby u průměrného starobního důchodu došlo ke zvýšení o 30 % tohoto růstu cen, a to od července v případě, že tento nárůst byl zaznamenán do února téhož roku. Pokud dojde ke zvýšení cen o minimálně 5 % v březnu až červnu, zvýší se procentní výměry až od pátého kalendářního měsíce po měsíci, kdy k růstu cen došlo. Pro březen až červen to tedy znamená, že by se procentní výměra zvýšila v měsíci srpnu až listopadu. Dále se zvyšováním cen souvisí nárok na dočasný přídavek též ve výši 30 %, vyplácen je však jen do prosince kalendářního roku, ve kterém došlo ke zvýšení cen, a to i pro předčasné důchody, které se nevalorizují. V lednu tedy dočasný přídavek zaniká, ale je nahrazen o plný růst cen, tedy o 100 % inflace za 12 měsíců a o třetinu růstu reálné mzdy. V tomto případě dosáhnou důchody stejné výše jako s dočasným přídavkem. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

Další změnou v roce 2023 je možnost podání žádosti o důchod online, a to od 1.12.2023 podle zákona č. 321/ 2023 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Změna vyplývá z povinnosti zavést do

zákona možnost podání žádosti online v rámci změny evropské legislativy, konkrétně z nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 2018/1724. Podání nové žádosti je možné pomocí ePortálu ČSSZ. Dále se ruší povinnosti podat žádost u místně příslušného OSSZ.

1.5.1 Návrh důchodové reformy

Důchodová reforma je pro udržitelnost celého systému nezbytná. Ministr práce a sociálních věcí Marian Jurečka tedy představil návrh důchodové reformy, která zahrnuje i změny, které byly provedeny v roce 2023 viz. kapitola výše a kapitola o současném důchodovém pojištění. Návrh důchodové reformy představuje mnoho změn s různou navrhovanou účinností. Přehled navrhovaných změn:

- Omezení kumulace DPP – výdělek z DPP bude brán jako jeden celek, nehledě na to, že pochází z více zaměstnání. Zaveden bude kumulativní limit příjmu zaměstnance ze všech DPP a z celého příjmu se bude platit odvod pojištění. Zaměstnavatel bude mít povinnost hlásit všechny pracovníky pracující na DPP ČSSZ. Navrhovanou účinností je červenec 2024.
- Pojištění OSVČ – zvýšení minimálního vyměřovacího základu průměrné mzdy z 25 % na 40 %. Nárůst důchodů by však měl být postupný, a to během tří let. Důvodem pro tuto změnu je, že osoby samostatně výdělečně činné často odvádí na sociální pojištění minimální povinnou částku a poté mají velmi nízký důchod. Navrhovanou účinností je leden 2024 + tři roky postupného zvyšování důchodů u osob, u kterých je dominantní pracovní aktivita ve formě OSVČ.
- Sdílení důchodových nároků manželů – manželé budou mít možnost spojit své odvody na sociálním pojištění dohromady za dobu trvání manželství. Důchod by potom měl každý z manželů buď stejný nebo velmi podobný. Důvodem pro změnu je chudoba rozvedených nebo ovdovělých žen v důchodovém věku. Návrh účinnosti je stanoven na leden 2027.
- Vdovský a vdovecký důchod – změna se bude týkat lidí, kteří za své pracovní činnosti ovdověli a nárok na vdovský nebo vdovecký důchod mají jen po dobu jednoho roku. Podmínkou pro nárok na vdovský nebo vdovecký důchod je např. dosažení důchodového věku nebo péče o dítě. Pokud dojde v průběhu dvou let od ovdovění ke splnění podmínek pro nárok na důchod, bude

ovdovělému obnoven nárok na výplatu vdovského nebo vdoveckého důchodu na 5 let. Návrh účinnosti je stanoven na leden 2025.

- Ocenění výchovy dětí, rodinný vyměřovací základ – výpočet důchodu za dobu péče o malé dítě by vycházel z aktuální průměrné mzdy v České republice v daném roce místo individuálního průměrného výdělku za dobu pracovní činnosti. Pro rodiče, kteří by nastoupili do práce dříve než ve čtyřech letech dítěte, by se odvody z výdělečné činnosti počítaly navíc k průměrné mzdě v ČR. Tato změna má docílit vyšších důchodů u osob pečujících o děti a zároveň jejich motivaci se navrátit do pracovní činnosti dříve než ve čtyřech letech věku dítěte. Navrhovaná účinnost změny je leden 2026.
- Rozšíření okruhu osob v náročných profesích – snížení důchodového věku u osob, které pracují v náročných profesích, kde nelze ovlivnit rizika onemocnění ochrannými pomůckami. Zároveň by se měla zvýšit sazba pojistného důchodového pojištění o 5 %, V období od sníženého důchodového věku do standardního důchodového věku nebude zvýšen důchod za výkon výdělečné činnosti. Navrhovanou účinností ke leden 2025.
- Poloviční krácení předčasného důchodu po odpracování 45 let – změna má pomoci mladým manuálně pracujícím osobám, kteří dosáhnou doby pojištění 45 let a budou moci odejít do předčasného důchodu. Snížení důchodu bude tedy poloviční, nyní je snižování důchodu při odchodu do předčasného důchodu o 2 roky dříve na částce 1 420 Kč. Navrhovaná účinnost je plánovaná na leden 2026.
- Zvýšení garantované výše důchodu – zahrnuje zvýšení minimální procentní výměry na 10 % průměrné mzdy a nárok na minimální výši důchodu 10 % průměrné mzdy. Navrhovaná účinnost je stanovena na leden 2026.
- Zachování doby výplaty v budoucnu – upravování důchodového věku postupně podle průměrné doby dožití. Stanovení důchodového věku bude vycházet z údajů Českého statistického úřadu o střední délce života v 50 letech. Tento údaj bude platit pro osoby, kterým v daném roce bude 50 let a tím se stanoví důchodový věk. Navrhovaná účinnost je stanovena na leden 2025, změny se ale uskuteční až od roku 2031.

- Postupné přizpůsobování nových důchodů stárnutí společnosti – spočívá v upravení parametrů výpočtu nových důchodů např. snižováním zápočtu příjmů do první redukční hranice do výpočtového základu nebo postupným snižováním procenta zápočtu výpočtového základu v rámci několika setin. Návrh účinnosti je stanoven na leden 2026. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, online)

2 Důchodové pojištění v ČR

Důchodové pojištění spadá pod důchodový systém České republiky, konkrétně se jedná o první pilíř důchodového systému. Důchodový systém ČR zahrnuje také třetí pilíř, který upravuje doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění. Jedná se o systém založený na principu sociální solidarity a průběžném financování. Důchodové pojištění poskytuje finanční náhradu ve stáří, při invaliditě nebo při úmrtí živitele. Zahrnuje tedy starobní, invalidní, vdovecký, vdovský a sirotčí důchod. Důchody se mohou i kombinovat a být vypláceny souběžně. Důchodové pojištění je povinné pro všechny ekonomicky aktivní osoby (fyzické i právnické). Poskytuje ale i dobrovolnou účast osobám ekonomicky neaktivním. Systém je dávkově definovaný a dvousložkově konstruovaný, kdy první složku tvoří základní výměra a druhou složku tvoří výměra procentní. Základní výměra je jednotná pro všechny druhy důchodů, naopak procentní výměra je rozdílná v tom, že je tvořena délkou pojištění a výší příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu. Systém je velmi dynamický a průběžně reaguje na ekonomický vývoj jako je například inflace nebo průměrný výdělek. O nároku na důchod a výši jeho vyplácení rozhoduje Česká správa sociálního zabezpečení. Toto ale neplatí u příslušníků ozbrojených sil a složek, u těchto příslušníků rozhodují o nároku a výši důchodu příslušné orgány sociálního zabezpečení ministerstva obrany a ministerstva vnitra a spravedlnosti. (Rašticová, Bédiová a kol., 2018, s. 51-52)

2.1 Změny v důchodovém pojištění od 1.1.2024

V roce 2023 bylo schváleno několik nařízení vlády s účinností od 1.1.2024. Nařízení vlády č. 286/ 2023 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2022, přepočítaného koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2022, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2024, základní výměry důchodu stanovené pro rok 2024 a částky zvýšení za vychované dítě pro rok 2024 a o zvýšení důchodů v roce 2024 stanoví, že:

- všeobecný vyměřovací základ za rok 2022 ve výši 40 638 Kč platí i pro rok 2024,

- přepočítací koeficient pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2022 činí 1,0819 a je platný i pro rok 2024,
- první redukční hranice výpočtového základu činí 19 346 Kč,
- druhá redukční hranice pro stanovení výpočtového základu činí 175 868 Kč,
- výše základní výměry pro všechny důchody pro rok 2024 činí 4 400 Kč,
- výše částky zvýšení za jedno vychované dítě činí pro rok 2024 500 Kč,
- základní výměra se pro všechny důchody přiznané před 1.1. 2024 se od 1.1. 2024 zvyšují o 360 Kč na 4 400 Kč. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

Od 1.1. 2024 se zvyšují i zvláštní příspěvky k důchodu pro účastníky odboje, osoby, které byly zařazeny v táboře nucených prací nebo pracovním útvaru nebo byli účastní rehabilitace podle zákona č. 199/ 1990 Sb., o soudní rehabilitaci nebo byli nepravomocně odsouzeni v době od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 podle § 5 odst. 1 písm. c), na částku 2 816 Kč měsíčně a o 1 408 Kč měsíčně vdovám nebo vdovcům po osobách uvedených výše. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

V roce 2023 byla schválena tzv. technická novela důchodových předpisů podle zákona č. 321/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení s účinností od 1.1.2024, která má napravit některá nevyhovující ustanovení. Obsahuje změny jako například:

- žadatel o dávku má právo změnit datum jejího přiznání i během probíhajícího řízení,
- orgány sociálního zabezpečení mohou výslovně upustit od vymáhání bagatelních nebo nedobytných přeplatků na dávkách,
- důchod lze vyplácet na bankovní účet, ale jen pokud podmínky vedení tohoto účtu jsou nastaveny tak, že je možné vrátit plátcí důchodu ty částky důchodu, na které pojištěnci z důvodu jeho úmrtí zanikl nárok,
- pokud by byly splátky důchodu připsány na účet oprávněného, který zemřel, je banka povinna částku vrátit plátcí důchodu na jeho výzvu a nesmí je použít k úhradě svých pohledávek vůči majiteli účtu atd. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

Zákon č. 321/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, s účinností od 1.7. 2025 zavádí taktéž změnu výplatního období důchodů. Důchody by se, od výše uvedeného období, měly vyplácet z klouzavého měsíce na měsíc kalendářní. Touto změnou dojde ke sjednocení výplaty všech důchodů, přičemž důchody nebudou vypláceny dopředu. Nebude třináct výplatních termínů, jak tomu je nyní, ale jen pět. Všechny výplatní termíny budou spadat do první poloviny kalendářního měsíce. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

V roce 2024 rovněž nabude účinnosti část zákona č. 270/2023 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Novela se zabývá změnami pro předčasné důchodce. Novinkou pro pojištěnce, kteří chtějí odejít do předčasného důchodu bude zvýšení potřebné doby pojištění ze 35 let na 40 let. Tato změna nabývá účinnosti od 1.10.2024. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2023, online)

Od 1.1.2024 mohou lidé nově využít pro spoření na stáří tzv. dlouhodobý investiční produkt nově s daňovou podporou (dále jen jako „DIP“).

2.2 Státní organizace působící v rámci důchodového pojištění

Organizace působící v rámci důchodového pojištění vymezuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (Dále jen jako „ZOPSZ“) Mezi organizace působící v rámci sociálního zabezpečení zahrnující důchodového pojištění podle ZOPSZ tedy řadíme:

- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- územní správy sociálního zabezpečení,
- Institut posuzování zdravotního stavu,
- Ministerstvo vnitra České republiky,
- Ministerstvo spravedlnosti České republiky,
- Ministerstvo obrany České republiky.

Každá z výše uvedených organizací má na starosti jiný okruh pojištěnců a zákonem dané pravomoci, které vykonává. Důležitou organizací v rámci sociálního

zabezpečení v rámci důchodového pojištění je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, které řídí a kontroluje výkon státní správy sociálního zabezpečení, řídí Českou správu sociálního zabezpečení, anebo například předkládá vládě zprávu o stavu důchodového systému ČR a jeho předpokládaném vývoji se zřetelem na demografickou situaci v ČR nebo o vývoji populačním či ekonomickým podle § 4 ZOPSZ. Zákon též umožňuje Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR posunout hranici důchodového věku tři roky před jejím změněním. Ministerstvo vnitra, obrany a spravedlnosti ČR má na starosti provádění, řízení a kontrolu důchodového pojištění u vojáků z povolání, příslušníků Policie ČR, Hasičského záchranného sboru ČR, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a u osob, kterým je poskytována zvláštní ochrana a pomoc, a to i po ukončení této zvláštní ochrany a pomoci podle § 9 ZOPSZ. Další důležitou organizací působící v rámci sociálního zabezpečení a důchodového pojištění je Česká správa sociálního zabezpečení, která podle § 5 ZOPS rozhoduje o dávkách sociálního pojištění pro nejpočetnější populaci. Česká správa sociálního zabezpečení rozhoduje o dávkách důchodového pojištění, zajišťuje výplaty dávek důchodového pojištění, rozhoduje o jejich navrácení v případě poskytnutí dávky neprávem, rozhoduje též o odvolání proti rozhodnutí územní správy sociálního zabezpečení nebo o převodech důchodových práv. Územní správy sociálního zabezpečení plní úkoly stanovené zákonem podle územní příslušnosti občanů. Podle § 6 ZOPSZ rozhodují ve sporných případech o vzniku a zániku důchodového pojištění, vedou evidenci pro účely důchodového pojištění, sepisují žádosti o důchodové pojištění, vymáhají pohledávky na dávkách důchodového pojištění, a další činnosti, které jsou uvedené v zákoně. Pro posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti byl zřízen Institut posuzování zdravotního stavu podle § 6b ZOPSZ. Posuzuje například invaliditu a změnu stupně invalidity, provádí kontrolní lékařskou prohlídku nebo zjišťovací lékařskou prohlídku na základě žádosti správního orgánu a další podle § 8 ZOPSZ.

2.3 Doplnkové penzijní spoření a penzijní připojištění se státním příspěvkem, doplnkový investiční produkt (DIP)

Doplnkové penzijní spoření a penzijní připojištění je součástí třetího pilíře důchodového systému České republiky. Účastníci do něj vstupují dobrovolně a zároveň

se zavazují k dodržování podmínek jedné z penzijních společností. (Potůček. 2018, s. 113) Doplnkové penzijní spoření podle §1 odst. 2, zákona č. 427/2011 Sb., o doplnkovém penzijním spoření „*je shromažďování a umístování příspěvků účastníka doplnkového penzijního spoření (dále jen „účastník“), příspěvků placených za účastníka jeho zaměstnavatelem a státních příspěvků do účastnických fondů obhospodařovaných penzijní společností a vyplácejí dávek z doplnkového penzijního spoření, jehož účelem je zabezpečit doplňkový příjem účastníka ve stáří nebo invaliditě.*“ Penzijní připojištění podle zákona č. 42/1994, o penzijním připojištění se státním příspěvkem, slouží ke shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a též příspěvků státu ve prospěch účastníků. Nakládání s financemi a vyplácejí dávek penzijního připojištění mají na starosti penzijní fondy, které finanční prostředky investují na kapitálových trzích. Stát motivuje účastníky státními příspěvky nebo slevami na daních. (Potůček, 2018, s. 114)

DIP „*je souhrnné označení investičních nebo spořicíh produktů, které napomáhají zabezpečení na stáří a mohou mít nově daňovou podporu*“ (Ministerstvo financí České republiky, 2024, online) DIP může poskytovat např. banka, investiční společnost nebo samosprávný investiční fond a zároveň musí být zapsán v seznamu poskytovatelů DIP. V rámci DIP je možné ukládat nejen finanční prostředky, ale také akcie a dluhopisy, podílové listy a deriváty k zajištění měnového nebo úrokového rizika. Nově od 1.1.2024 je možno u DIP uplatnit odpočet od základu daně, a to u podporovaných produktů spoření na stáří a dlouhodobé péče až do výše 48 000 Kč za rok. (Ministerstvo financí České republiky, 2024, online)

2.4 Druhy důchodů

Důchodové pojištění zahrnuje několik druhů důchodů. Nejčastějším důchodem je důchod starobní. Dalšími důchody jsou důchody invalidní, sirotčí a vdovské či vdovecké důchody. (Ondrášek, Hrcinová, Barták, 2022, s. 80) Kapitola se těmito druhy důchodů zabývá níže.

2.4.1 Starobní důchod

Starobní důchod podle Ondráška, Hrcinové a Bartáka je: „*Nejčastější typ důchodu důchodového pojištění saturuje ztrátu či omezení příjmů z důchodu stáří.*“ (Ondrášek,

Hrcinová, Barták, 2022, s. 80) Pro získání nároku na starobní důchod je nutné splnit dvě podmínky, a to:

- Dosáhnout důchodového věku – Důchodový věk u mužů i žen činí 65 let. U osob, které jsou narozeny do roku 1972 se důchodový věk liší, a to podle roku narození a u žen také podle počtu vychovaných dětí. (viz. Příloha č. 1) Pro ročníky 1972 a mladší je důchodový věk stejný, jak už píší výše.
- Splnit podmínku potřebné doby pojištění, která v současnosti činí 35 let pro ročníky, které dosáhly důchodového věku v roce 2018 a déle. Pokud pojištěnec dosáhl důchodového věku dříve než v roce 2018, platí pro něj doba pojištění podle zdp. §29 odst. 1) písmene a) 25 let a dosáhl aspoň věku potřebného pro vznik nároku na starobní důchod (dále jen „důchodový věk“) před rokem 2010, b) 26 let a dosáhl důchodového věku v roce 2010, c) 27 let a dosáhl důchodového věku v roce 2011, d) 28 let a dosáhl důchodového věku v roce 2012, e) 29 let a dosáhl důchodového věku v roce 2013, f) 30 let a dosáhl důchodového věku v roce 2014, g) 31 let a dosáhl důchodového věku v roce 2015, h) 32 let a dosáhl důchodového věku v roce 2016, i) 33 let a dosáhl důchodového věku v roce 2017, j) 34 let a dosáhl důchodového věku v roce 2018, k) 35 let a dosáhl důchodového věku po roce 2018. (Lajtkepová, 2021, s. 110)

Náhradní doba pojištění

Náhradní doba pojištění je životní období, kdy osoba neodvádí žádné pojistné, ale toto období se mu započítává do potřebné doby pojištění. Podmínkou pro započtení náhradní doby pojištění je, že byla splněna na území České republiky a osoba odváděla nejméně jeden rok pojistného. Náhradní doby do 18 let věku se nezapočítávají do výše důchodu, ani do potřebné doby pojištění. Kdy se tato doba započítává?

- Doba studia – studium na střední, vyšší odborné škole nebo vysoké škole v ČR, kdy se započítává prvních šest let (od dovršení 18 let a splnění podmínek pro započítávání náhradní doby pojištění)
- Při evidenci na Úřadu práce ČR – náhradní doba pojištění se započítává pouze pokud osoba pobírá podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci. Pokud je osoba evidována na ÚP dlouhodobě, tak se započítávají pouze tři roky

nanejvýš. Náhradní doba se započítává též, když je osoba evidována na ÚP a pobírá od zaměstnavatele odstupné, odbytné nebo odchodné.

- Vojenská služba v ozbrojených silách České republiky – neplatí pro vojáky z povolání, platí pouze pro služby vykonávané do 30.6.2016. Započítává se plně (tj. 100 %).
- Civilní služba – již neexistuje, platí pouze pro osoby, které ji absolvovali do 31.12.2004 a je jim tedy započítávána jako náhradní doba pojištění.
- Péče o dítě – náhradní doba pojištění se započítává osobám, které osobně pečují o dítě do 4 let věku, a to ženám i mužům. Započítává se plně (tj. 100 %).
- Péče o osobu, která je závislá na péči jiné osoby – platí pro osoby, které pečují o osobu, která je závislá na pomoci jiné osoby ve druhém stupni, třetím, anebo čtvrtém stupni závislosti na péči. Osoba pečující však musí s osobou, které je péče poskytována, žít ve stejné domácnosti. Tuto podmínku nemusí splňovat, pokud pečující osoba je osobou blízkou. Do náhradní doby pojištění se též započítává péče o osobu mladší deseti let v rámci prvního stupně závislosti. Započítává se plně (tj. 100 %).
- Při pobírání nemocenských dávek – u dočasné pracovní neschopnosti, která byla způsobena při výdělečné činnosti nebo v ochranné lhůtě. Platí též u karantény, která byla nařízena v době pracovní činnosti nebo v ochranné lhůtě a u dalších dávek nemocenského pojištění v podpůrčí době.
- Při teoretické a praktické přípravě osob se zdravotním postižením pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost – např. specializované rekvalifikační kurzy nebo příprava na práci v chráněných místech.
- Při pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně.
- Po dobu zvláštní pomoci a ochrany – zvláštní ochrana svědků a dalších osob souvisejících s trestním řízením. (Česká správa sociálního zabezpečení Praha, 2019, s. 9-13)

Výše částky starobního důchodu

Výše starobního důchodu se odvíjí od základní výměry, která je pro každého stejná, za rok 2024 je její výše nastavena na 4440 Kč za měsíc (cssz.cz, dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/vypocet-a-vyplata-duchodu>) a od tzv. procentní výměry, která se odvíjí od doby pojištění a předchozích příjmů, minimální částka u procentní

výměry činí 770 Kč za měsíc. Procentní výměra je stanovena z výpočtového základu procentní sazbou 1,5 % za každý rok důchodového pojištění. Procentní sazba může být snížena nebo zvýšena z důvodu předčasného důchodu nebo naopak z přesluhování. (Lajteková, 2021, s. 110)

2.4.1.1 Předčasný starobní důchod, předdůchod a starobní důchod a výdělečná činnost

Níže vysvětlím pojmy jako je předčasný důchod, předdůchod nebo specifika starobního důchodu a souběhu s výdělečnou činností.

Předčasný starobní důchod je podle Pavla Kaczora (2022) vhodnou alternativou pro osoby, které jsou v předdůchodovém věku a odchod do důchodu je pro ně tedy relevantní. Například se může jednat o člověka, který byl nedlouho před starobním důchodem propuštěn ze zaměstnání a nyní nemůže najít žádné jiné zaměstnání. Vhodnou volbou (výhodou) je tedy požádání o předčasný důchod. Předčasný důchod s sebou nese i nevýhodu v podobě krácení důchodu. Čím dříve před řádným starobním důchodem odejdete do předčasného starobního důchodu, tím menší částku budete dostávat. Ke krácení procentní výměry důchodu dochází každých 90 kalendářních dní o 1,5 % výpočtového základu. Odejít do předčasného důchodu má také své podmínky:

- Dosažení potřebné doby pojištění (aktuálně 35 let).
- K dosažení důchodového věku mu chybí nanejvýš 3 roky

Předdůchod je laickou veřejností často zaměňovaný termín s předčasným důchodem. Hlavním rozdílem je, že částka není vyplácena pomocí ČSSZ, ale je vyplácena z vlastních úspor jedince z penzijního fondu. Vyplácení je zahájeno ještě před dosažením důchodového věku. Spoření do důchodového fondu je dobrovolné, záleží tak na tom, zda si jedinec tuto variantu zvolil a do penzijního fondu si postupně šetřil své finance. Měsíční částku si jedinec může zvolit podle svého uvážení. (Kaczor, 2022, s. 68)

Starobní důchod a výdělečná činnost s ním spojená je zákonem o důchodovém pojištění schválena. Pojištěnec může při pobírání plného starobního důchodu vykonávat výdělečnou činnost v plné výši bez ohledu na to, v jakém rozsahu výdělečnou činnost vykonává a o jakou činnost se jedná. Pokud pojištěnec splní

podmínky nároku na starobní důchod a rozhodne se pokračovat v pracovní činnosti, je značně odměněn zvýšením procentní výměry jeho starobního důchodu. Podle zdp. §34 se pojištěnci, který se rozhodne nepobírat starobní důchod a pokračuje ve výdělečné činnosti, procentní výměra zvyšuje každých 90 kalendářních dní o 1,5 % výpočtového základu. Pokud se pojištěnec, který získal nárok na starobní důchod, rozhodne pobírat starobní důchod ve výši poloviny přiznané sumy, tak se jeho procentní výměra zvyšuje o 1,5 % výpočtového základu každých 180 kalendářních dní. Pokud se však pojištěnec rozhodne pobírat starobní důchod v plné výši a dále vykonává výdělečnou činnost, tak se jeho procentní výměra zvyšuje o 0,4 % výpočtového základu každých 360 kalendářních dnů. (Kaczor, 2022, s. 66-67)

2.4.2 Invalidní důchod

Invalidní důchod je součástí důchodového pojištění. Jedná se o dávku, která je podmíněná dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem jedince neboli invaliditou. Podle zdp. je člověk invalidním, pokud jeho pracovní schopnost klesne o minimálně 35 %. Pracovní schopnost je definována podle § 39 odst. 3, zdp. „*Pracovní schopností se rozumí schopnost pojištěnce vykonávat výdělečnou činnost odpovídající jeho tělesným, smyslovým a duševním schopnostem, s přihlédnutím k dosaženému vzdělání, zkušenostem a znalostem a předchozím výdělečným činnostem. Poklesem pracovní schopnosti se rozumí pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.*“ Pokles pracovní schopnosti je definován ve třech kategoriích, podle kterých se určuje stupeň invalidity a výše dávky, na kterou má pojištěnec nárok. Kategorie podle poklesu pracovní schopnosti jsou:

- pokles o 35 % až 49 %, invalidita prvního stupně,
- pokles o 50 % až 69 %, invalidita druhého stupně,
- pokles o 70 % a více, invalidita třetího stupně. (Kaczor, 2022, s. 70-71)

Další podmínkou nároku na invalidní důchod je kromě dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu také potřebná doba pojištění. Potřebná doba pojištění se určuje podle věku pojištěnce a zjišťuje se z období před nastáním invalidity. Potřebná doba činí:

- do 20 let činí méně jak jeden rok,
- od 20 let do 22 let jeden rok,
- od 22 let do 24 let dva roky,
- od 24 let do 26 let tři roky,
- od 26 let do 28 let čtyři roky,
- nad 28 let pět let pojištění. (Kaczor, 2022, s. 71)

Nárok na invalidní důchod má pojištěnec vždy bez potřebné doby pojištění v případě, že invalidita byla způsobena v důsledku pracovního úrazu. Invalidní důchod nelze kombinovat s důchodem starobním, nelze tedy vyplácet oba důchody zároveň. Žadatel o invalidní důchod, který splnil podmínky přiznání invalidního důchodu, musí podat písemnou žádost na příslušné pracoviště ČSSZ nebo na příslušné OSSZ podle místa trvalého bydliště. (Kaczor, 2022, s. 71)

2.4.3 Pozůstalostní důchody

Mezi tzv. pozůstalostní důchody řadíme důchod vdovský nebo vdovecký a důchody sirotčí. Nárok na pozůstalostní důchod vzniká při ztrátě živitele rodiny.

Vdovský a vdovecký důchod

Vdovské nebo vdovecké důchody jsou poskytovány osobám, které ovdověly a mají tedy nárok na převzetí dávky po zemřelém. U vdoveckého důchodu náleží nárok na dávku manželce po manželovi a u vdoveckého důchodu náleží dávka manželovi po zemřelé manželce. Podmínkou pro přiznání dávky je, že zemřelý v době své smrti pobíral invalidní nebo starobní důchod nebo splnil podmínky potřebné pro přiznání starobního nebo invalidního důchodu, anebo zemřel následkem pracovního úrazu. Dávka je přiznávána na dobu jednoho roku od smrti manžela/manželky. Dávka může být přiznána na dobu delší než jeden rok, pokud osoba splňuje podmínky podle § 50 odst. 2, zdp. Dávku je možné přiznat zpětně, pokud osoba do dvou let od smrti manžela/manželky nabude podmínky stanovené v § 50, odst. 2, zdp. Nárok na dávku zaniká vznikem nového manželství nebo pokud bylo zjištěno, že manžel/manželka způsobil/a smrt manžela/manželky jako pachatel/ka, spolupachatel/ka nebo účastník trestného činu. (Ondrášek, Hricová, Barták, 2022, s. 80-81) Podle § 51 zdp. je výše vdovského nebo vdoveckého důchodu složena ze základní a procentní výměry.

Základní výměra činí 10 % průměrné mzdy měsíčně, procentní výměra činí 50 % z procentní výměry starobního důchodu nebo invalidního důchodu, pokud bylo dosaženo třetího stupně invalidity.

Sirotčí důchod

Podle §52 zdp. je sirotčí důchod dávkou, která je poskytována nezaopatřenému dítěti, kterému zemře rodič nebo osoba, která jej převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě soudního rozhodnutí. Nezaopatřené dítě má nárok na dávku, pokud zemřelý rodič nebo osoba, která jej převzala do náhradní péče, pobíral starobní nebo invalidní důchod, anebo zemřel následkem pracovního úrazu. Nárok vzniká i tehdy, pokud osoba zemřelá nesplnila podmínky pro starobní nebo invalidní důchod, ale v době před svou smrtí splnila podmínku potřebné doby pojištění stanovenou zdp. kdy u osoby starší 28 let činí podmínka splnění potřebné doby pojištění aspoň jeden rok v průběhu deseti let před úmrtím a u osoby starší 38 let činí podmínka splnění potřebné doby pojištění aspoň dva roky před dnem úmrtí. (Ondrášek, Hricová, Barták, 2022, s. 81)

Nezaopatřené dítě

Nezaopatřeným dítětem je podle § 20, odst. 4, 5, 7, zdp. dítě do skončení povinné školní docházky nebo až do 26 let, za podmínek, kdy se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo se nemůže připravovat na budoucí povolání nebo nemůže být výdělečně činný z důvodu nemoci, úrazu nebo z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Též se za nezaopatřené dítě považuje dítě do osmnácti let, které je evidováno na ÚP jako uchazeč o zaměstnání, přičemž nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti ne při rekvalifikaci. Pokud dítě pobírá invalidní důchod, není bráno jako nezaopatřené (při invaliditě třetího stupně).

3 Problematika důchodového pojištění a dopady na společnost

Potůček ve své knize o českých důchodech hovoří o českém důchodovém systému jako o nedostatečném v případě, že nenastanou zásadní změny v systému. Dle statistiky Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2016, 71 % české společnosti bylo toho názoru, že změny důchodového systému jsou rozhodně potřebné. Změny můžeme rozdělit na dílčí a zásadní. Zásadními změnami se rozumí změny, které obohacují systém novou součástí nebo její součást ruší. Dílčí změny nemění podstatu dané látky, jsou menší. Obsahem dílčích změn je změnit podmínky stávajícího systému a vyvolat tím změny chování společnosti. Potůček zmiňuje několik problémů systému v prvním pilíři a jejich možný způsob řešení (dílčí změny) k zajištění lepší budoucnosti. Mezi problémy systému a návrhy změn řadí např.:

- Problém: vysoká doba pojištění v mezinárodním srovnání vystavuje ve specifických životních situacích občany ČR propadu do chudoby. Návrh změny: podmínky nároku na důchod upravené součtem věku pro odchod do důchodu a doby pojištění. Stanovený součet 85 nebo 90 např. 65+25. V současnosti však 65+35.
- Problém: potřebná doba pojištění v kombinaci s počátkem pracovní činnosti ve 26 letech u studentů vede ke znevýhodnění vysokoškolských studentů. Návrh změny: náhradní doba pojištění studentů ve věku 18-26 let.
- Problém: Nízké zapojení důchodců do ekonomických aktivit. Návrh změny: Snížení odvodů z pracovní činnosti.
- Problém: diskriminace pečovatелů o děti, které jsou budoucími přispěvateli do systému, oproti bezdětným plátcům. Navrhovaná změna: vysoká finanční kompenzace nákladů na výchovu dětí v kombinovaném systému nepojistných dávek.

(Potůček, 2018, s. 150–155)

3.1 Problematika financování, stárnutí populace

Financování důchodového pojištění spočívá v systému pay-as-you-go, neboli v systému průběžného financování. Tento systém spočívá v přerozdělování financí odváděných do systému důchodového pojištění mladší generací, generaci starší, která pobírá důchod. Tento systém byl ve dvacátém století dostačující a pokrýval nároky na penzi pro občany v důchodovém věku, dokonce i během válek či nepříznivé finanční situace státu. Od sedmdesátých let dochází ke značné proměně věkové struktury obyvatelstva. (Malý, 2006, s. 54) Podle zprávy o očekávaném vývoji úmrtnosti, plodnosti a migrace v letech 2023-2100, vydaném Českým statistickým úřadem na konci roku 2023, se struktura obyvatelstva bude v průběhu let měnit. Podle zprávy ČSÚ se naděje na dožití při narození zvyšuje. V roce 2023 se ženy dožívají v průměru 83 let a muži 77 let, v roce 2050 by tato naděje dožití při narození měla činit u žen 87,1 let a u mužů 82,2 let. Rozdíly mezi věky dožití u žen a mužů by se měly postupně snižovat a v roce 2100 by rozdíl mezi ženami a muži mohl činit 3,2 let z nynějších 6 let. V ČR se mění také počty narozených dětí, které meziročně klesají. Česká populace stárne, bude tedy stále méně pracujících na jednoho obyvatele v důchodovém věku. (Srovnej, 2012, s. 19)

V souvislosti s těmito demografickými změnami je výsledkem zvyšování počtu důchodců a snižování počtu osob ekonomicky aktivních, které přispívají do systému. Dochází tedy k vyšším výdajům systému než příjmům a celý systém se tak dostává do deficitu, který je při absenci penzijní reformy nevyhnutelný. Malý popisuje několik variant, jak k reformě systému přistoupit. Jednou z variant je zvyšování věku pro odchod do důchodu, kdy už nyní je tato věková hranice nastavena na 65 let. Další variantou podle Malého je zvyšování příspěvků odváděných do systému nebo podpora systému jinými daňovými příspěvky než příspěvky na důchodové pojištění nebo pokles výše důchodu vzhledem k výši mezd v ekonomice. (Malý, 2006, s. 55) Lidé si však mohou na důchod spořit pomocí fondů v rámci doplňkového penzijního spoření (i mimo něj) a nemusejí se tedy spoléhat na finance plynoucí z prvního pilíře důchodového systému. Podle Klazara je fondový systém více náchylný na makroekonomické fluktuace a při výrazné změně v cenách investice je nutné tyto investice před odchodem do důchodu zajistit. Investice tohoto typu jsou logicky

dlouhodobé, a tak je efektivnější investovat do rizikovějších aktivit. (Klazar, 2011, s. 74)

3.2 Zvyšování důchodového věku

Jak už píše výše (kapitola 4.1), zvyšování důchodového věku je potřebné pro udržitelnost důchodového systému a je jednou z variant, jak k reformě přistoupit a cíleně snížit počet finančně závislých seniorů v souvislosti s demografickým vývojem populace. Téma zvyšování důchodového věku je pro společnost velmi citlivé a vyvolává celospolečenskou diskuzi či mediálně přitažlivý politický střet. K navyšování věku pro odchod do důchodu se přistupuje více méně ve všech zemích světa, což vyvolává jednoduchou argumentaci – všude jinde ve světě se důchodový věk zvyšuje, tak i my v České republice ho můžeme nebo spíše musíme navýšit. (Kaše, 2021, s. 126-127)

Většina Čechů ukončuje svoji ekonomickou činnost po dosažení důchodového věku, i když mají chuť pracovat a nemají žádná zdravotní omezení. Důchodci též stráví podle statistik v důchodu průměrně dvacet čtyři let, kdy jsou bez práce a bez starostí, ale zároveň se zdravotními problémy, ubývajícími silami, v osamění. Tyto aspekty by se neměly při tvoření reformy opomíjet. V dnešní době mohou důchodci setrvat ve výdělečné činnosti i po dosažení důchodového věku a většina důchodců je pro svobodnou volbu. Budou ale důchodci, kteří budou nuceni v pracovní činnosti pokračovat i po dosažení důchodového věku, protože jejich důchod bude tak malý, že budou nuceni setrvat v pracovní činnosti. Lidé se tedy důchodu dožijí, ale není jisté, zda ve zdraví. (Kaše, 2021, s. 135)

3.3 Chudoba ve stáří

Chudoba spojená se stářím a zvyšujícím se věkem je ovlivňována nejen ekonomickými problémy, ale také psychologickými, biologickými a sociálními problémy, které dokážou ovlivňovat osobní spotřebu. Se zvyšováním věku jedince mohou být zvyšovány nároky na důchodový, zdravotní či sociální systém. (Rašticová, Bédiová, 2018, s. 103)

Příjmová chudoba

Chudoba ve stáří souvisí zejména s poklesem příjmů při přechodu z výplaty ze zaměstnání na výplatu starobního důchodu. Senioři se potýkají s uspokojením základních potřeb, a to zejména s hrazením bydlení, které roste rychleji než příjmy domácností. (Sýkorová, Nytra, Tichá, 2014, s. 17) Výdaje na bydlení seniora, který žije v jedné domácnosti sám podle ČSÚ tvoří až 35 % z jeho příjmů. Podle Walkera je životní úroveň seniorů spojována s funkcí „jejich přístupu ke zdrojům během dřívějších fází životního cyklu.“ (Walker, 1993 cit. podle Rabušič, 1998, s. 305) Toto tvrzení zahrnuje zacházení s financemi jednotlivce během různých fází života, což může být u každého odlišné a může se odrazit ve financích, kterými jednotlivce ve stáří může disponovat např. s majetkem, úsporami apod. Nicméně podle studie Českého statistického úřadu se pod hranici příjmové chudoby v roce 2022 ocitá více než 10 % české populace. 37,8 % domácnosti seniorů jednotlivců, se nacházejí pod hranici příjmové chudoby. U domácností dvojic, ze které je aspoň jeden člen starší 65 let, se hodnoty pohybují okolo 4 % osob, které jsou ohroženy příjmovou chudobou. (Český statistický úřad, 2023, s. 26, online) Z této statistiky je tedy patrné, že osoby, které ovdověly nebo nemají partnery ve stáří, jsou chudobou ohroženy více. Příjmová chudoba je určena stanovenou hranicí, která činí „60 % národního mediánového příjmu domácností, přičemž zohledňuje velikost a složení domácnosti. Tento ukazatel vypovídá zejména o (ne)rovnosti v dané zemi.“ (Český statistický úřad, 2023, s. 26, online) Zkoumaná byla věková kategorie seniorů 65 let a výše.

Materiální deprivace a sociální deprivace

Chudoba není spojena pouze s finančními příjmy. Důležitou složkou chudoby je též materiální deprivace, která je spojena chybějícími položkami, které jsou nezbytné a společností uznávané. (Krebs, 2007 cit. podle Rašticová, Bédiová, 2018, s. 108) To, co je nezbytné, společností uznávané a jedinec není schopen si tyto položky dovolit je stanoveno na základě seznamu vytvořeného Evropskou komisí. Pokud ze seznamu domácnosti chybí alespoň tři položky, jedná se o domácnost materiálně deprimovanou. Na seznamu se nachází celkem devět položek:

- schopnost platit nájem a účty,
- vlastnictví televizoru s barevným obrazem,

- vlastnictví automobilu,
- vlastnictví pračky,
- maso v jídelníčku obden,
- týdenní dovolená mimo domov,
- dostatečné teplo v domě,
- schopnost zaplatit neočekávaný výdaj. (Rašticová, Bédiová, 2018, s. 108)

Chudoba souvisí též se sociálním vyloučením, kdy sociální vyloučení způsobuje chudobu, a naopak chudoba způsobuje sociální vyloučení. Sociální vyloučení má několik forem. Jednou z forem je ekonomické vyloučení ze standardu společnosti a běžného již zaběhnutého životního stylu (pauperizace). U sociálního vyloučení seniorů může dojít k vyloučení ze společnosti do společnosti jen seniorů např. domovy seniorů na samotě. Může dojít i ke ztrátě kontaktu se společností a tímto způsobenému asociálnímu chování či sociálnímu strádání seniorů. (Čevela, Kalvach a Čeledová, 2012 cit. podle Rašticová, Bédiová, 2018, s. 108)

Podle statistiky ČSÚ patří míra materiální a sociální deprivace k hodnotám, které se dlouhodobě pohybují na nízké úrovni. Mezi nejohroženější patří senioři jednotlivci starší 65 let a mladší 65 let. Míra materiální a sociální deprivace byla shledána u 8,8 % těchto osob. U dvoučlenných domácností s aspoň jedním seniorem byla míra materiální a sociální deprivace v roce 2022 na 2,9 % osob, které pocítovaly materiální a sociální deprivaci. (Český statistický úřad, 2023, s. 28, online)

3.4 Ženy a starobní důchod

Průměrné důchody žen a mužů jsou dlouhodobě rozdílné. V roce 2022 podle dat ČSÚ průměrný starobní důchod u mužů činil 19 807 Kč, u žen průměrná výše starobního důchodu byla o 3 298 Kč nižší. Ženy se v průměru dožívají vyššího věku, a tak je na ně kladen velký finanční tlak při ztrátě partnera související také se skokovým poklesem životní úrovně. Jak už uvádím výše, chudobou ohroženými seniory jsou zejména senioři žijící sami bez partnera. Mezi hlavní důvody, proč ženy pobírají nižší důchody, patří rozdílné mzdy či platy u mužů a žen ve výdělečném ekonomicky aktivním období. Nižší příjmy u žen se pojí také s výchovou a péčí o děti nebo péčí o blízké

osoby z rodiny. Ženy v tomto období přerušují svou výdělečnou činnost nebo pracují kratší dobu. (Kaše, 2021, s. 162) Příjmy žen s dětmi jsou též odvíjeny od věku dítěte. U dítěte ve věku tři až pět let je pozorován nejvyšší pokles příjmů z důvodu nejen nižšího platového ohodnocení, ale také z důvodu menšího množství odpracovaných hodin. S věkem dítěte se pokles příjmů snižuje, nedosahuje ale takových příjmů, jaké mají ženy bezdětné nebo muži u nichž není pozorováno žádné mzdové znevýhodnění. Mužů pobírajících rodičovský příspěvek byla v roce 2021 necelá dvě procenta. (Rašticová, Bédiová, 2018, s. 82)

Dalším důvodem pro nižší důchod u žen je fakt, že ženy odcházejí do starobního důchodu dříve než muži, a tak mají i kratší dobu pojištění. V současnosti dochází k postupnému sjednocování důchodového věku u mužů a žen. „*Jak na jednom semináři k problematice důchodové reformy konstatovala v jisté nadsázce ekonomka Ilona Švihlíková: „chudoba je rodu ženského.““* (Potůček, 2018, s. 34)

Shrnutí teoretické části

Důchodové pojištění u nás má poměrně bohatou minulost, kdy první náznaky penzijního zaopatření se objevily již za dob Rakouska-Uherska, kdy byly vydány tzv. penzijní normály, které však byly dostupné jen malému počtu lidí. Úplným počátkem důchodového pojištění na našem území je zákon č. 1/1907 ř. z. o penzijním pojištění po vzoru pruského kancléře Otta Von Bismarcka, který ale stále nezahrnoval dělnický lid. Dělnický lid se začal do důchodového pojištění zahrnovat až v roce 1924. V době komunismu byli zaměstnanci rozdělováni do tří kategorií dle významnosti pro komunistický režim, v této době byl důchodový systém systémem zabezpečovacím. Pro nárok na starobní důchod bylo potřeba splnit počet odpracovaných let a stanovený důchodový věk, který se u žen odvozoval od počtu vychovaných dětí. Na pojistný systém se přešlo až po Sametové revoluci. Po rozdělení Československa byl přijat zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, který je v platnosti dodnes. V roce 1994 byl přijat zákon č. 42/1994, o penzijním připojištění se státním příspěvkem, které je platné dodnes. V roce 2015 došlo k tzv. Velké důchodové reformě, u které byl hlavní účel zavedení druhého pilíře důchodového systému, a to důchodové spoření, kdy účastník odváděl nižší pojištění do prvního pilíře, které však odváděl do druhého pilíře důchodového spoření a zároveň do tohoto pilíře odváděl 2 % ze své čisté mzdy. Druhý pilíř byl ale v roce 2015 zrušen a nastalo vyplácení finančních prostředků lidem, kteří do druhého pilíře spořili. Toto vyplácení prostředků bylo ukončeno na konci roku 2023. V roce 2018 došlo ke zrušení neomezeného zvyšování důchodového věku a důchodový věk byl zastropen na 65 let, což se ohledem na demografický vývoj populace může v letech budoucích změnit. V roce 2023 došlo ke zrušení mimořádné valorizace z 11,5 % na 2,3 %, dále byly důchody zvýšeny důchody o 400 Kč. U předčasných důchodů došlo ke změně maximální doby předčasného důchodu z pěti let na tři roky a procentní výměra je nově krácena o 1,5 %. Tato změna tedy naznačuje, že stát nechce, aby lidé odcházeli do předčasného důchodu a chce společnost motivovat k práci až do důchodového věku nebo i k práci po dovršení důchodového věku. Nově také lze podávat žádost o důchod online, což přispívá k větší digitalizaci Česka. Historie a nová nařízení vlády jsou pro zpracování praktické části mé bakalářské práce velmi důležitá a slouží k porovnání důchodů minulých a důchodů, které dostáváme nyní a v budoucnosti.

Teoretická část se také zabývá základními pojmy a problematikou důchodového pojištění z hlediska financování důchodového pojištění v souvislosti s demografickými změnami společnosti a výhledem do budoucna. Dále obsahuje kapitoly týkající se chudoby ve stáří a problematiky důchodů u žen, které jsou velmi potřebné pro praktickou část bakalářské práce.

EMPIRICKÁ ČÁST

4 Metodologická část

V metodologické části bakalářské práce se zaměřuji na realizaci výzkumu, který je zaměřen na vlivy důchodového pojištění na společnost. Na začátku praktické části vymezuji hlavní cíl výzkumu a dále pět dílčích cílů, které napomohou k naplnění hlavního cíle bakalářské práce. Dále uvádím transformační tabulku, techniky sběru dat, metody analýzy dat, zvolené respondenty nebo rizika spojená s výzkumem a nejdůležitější část, kterou je interpretace získaných dat. Metodologickou částí navazuji na část teoretickou, kde jsou vymezeny hlavní pojmy potřebné k výzkumu.

4.1 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavní výzkumné otázky předchází výběr tématu, který je možné zvolit z naší každodenní zkušenosti. Téma se může týkat nějakého sociálního jevu, který se odehrává v našem okolí, zajímáme se o něj a v tématu spatřujeme nějaké nejasnosti. „*Kdykoli se pustíme do libovolného společenského tématu, měli bychom předpokládat, že v důsledku bádání můžeme nějakým způsobem ovlivnit, jak sociální svět, tak sebe sama (...)*“ (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s. 41) Hlavní cíl udává, co budeme na základě promyšlení tématu a rešerše odborné literatury prostřednictvím vlastního výzkumu řešit. Hlavní cíl může být rozdělen na dílčí cíle, které napomáhají naplnění cíle hlavního. (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s. 52-54)

Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit, zda se česká společnost zajímá o problematiku důchodového pojištění a jak současný systém, zdali vůbec, ovlivňuje společnost.

Dílčí cíle jsou stanoveny v návaznosti na hlavní cíl tak, aby došlo k naplnění hlavního cíle. Dílčí výzkumné cíle byly stanoveny takto:

Dílčí výzkumný cíl č. 1 (dále jen jako „DVC1“): Zjistit, zda se lidé zajímají o problematiku důchodového pojištění.

Dílčí výzkumný cíl č. 2 (dále jen jako „DVC2“): Zjistit, zda jsou lidé spokojeni se současnou podobou důchodového pojištění.

Dílčí výzkumný cíl č. 3 (dále jen jako „DVC3“): Zjistit, zda lidé vnímají nějaké obavy a negativní pocity v souvislosti se starobním důchodem.

Dílčí výzkumný cíl č. 4 (dále jen jako „DVC4“): Zjistit, zda se lidé finančně připravují na starobní důchod.

Dílčí výzkumný cíl č. 5 (dále jen jako „DVC5“): Zjistit, zda ženy vnímají finanční ohodnocení v důchodu jako dostatečné, nediskriminující.

4.2 Výzkumné otázky

Tabulka 1: Transformační tabulka

Hlavní cíl: zjistit, zda se česká společnost zajímá o problematiku důchodového pojištění a jak současný systém, zdali vůbec, ovlivňuje společnost.		
Dílčí cíle	Výzkumná technika	Tazatelské otázky
Filtrační otázky	Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)	1) Jaké je Vaše pohlaví? a) muž b) žena 2) Jaký je Váš věk? a) méně než 18 let b) 18-25 let c) 36-50 let d) Více než 50 let 3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? a) základní b) středoškolské bez maturity c) středoškolské s maturitou d) vyšší odborné e) vysokoškolské
DVC1: Zjistit, zda se lidé zajímají o problematiku	Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)	4) Zajímáte se o problematiku důchodového pojištění?

<p>důchodového pojištění.</p>		<p>a) ano b) ne</p> <p>5) Jak často si vyhledáváte informace o důchodovém pojištění?</p> <p>a) alespoň 1x denně b) alespoň 1x týdně c) alespoň 1x měsíčně d) alespoň 1x ročně e) vůbec</p>
<p>DVC2: Zjistit, zda jsou lidé spokojeni se současnou podobou důchodového pojištění.</p>	<p>Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)</p>	<p>6) Jste spokojen/a se současnou podobou důchodového pojištění?</p> <p>a) rozhodně ano b) spíše ano c) spíše ne d) rozhodně ne e) je mi to jedno</p> <p>7) Jaký je pro Vás největší problém důchodového pojištění?</p> <p>a) zvyšování důchodového věku b) financování důchodového pojištění (nedostatek finančních prostředků na důchody) c) délka potřebné doby pojištění d) žádný e) jiný (uved'te)</p>

<p>DVC3: Zjistit, zda lidé vnímají nějaké obavy a negativní pocity v souvislosti se starobním důchodem.</p>	<p>Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)</p>	<p>8) Obáváte se starobního důchodu? a) ano b) ne</p> <p>9) Pokud ano, čeho se nejvíc obáváte? a) nedostatku finančních prostředků b) nezaměstnanosti ve starším věku c) zdravotních problémů před dosažením důchodového věku d) jiné (uveďte)</p> <p>10) Jaké u sebe vnímáte pocity v souvislosti se starobním důchodem? a) pozitivní (těším se) b) negativní c) neutrální d) jiné (uveďte)</p>
<p>DVC4: Zjistit, zda se lidé finančně připravují na starobní důchod.</p>	<p>Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)</p>	<p>11) Jak se finančně připravujete na starobní důchod? a) spoléhám na starobní důchod od státu b) spořím si na důchod c) plánuji si spořit d) jiné (uveďte)</p> <p>12) Plánujete, pokud Vám to zdraví dovolí, pracovat ve starobním důchodu vzhledem k benefitům od státu</p>

		<p>pro pracující důchodce?</p> <p>a) ano b) ne c) nevím</p>
<p>DVC5: Zjistit, zda ženy vnímají finanční ohodnocení v důchodu jako dostatečné, nediskriminující.</p>	<p>Kvantitativní – dotazník (příloha č. 2)</p>	<p>13) Pečujete o dítě/děti?</p> <p>a) ano b) ne</p> <p>14) Jsou podle Vás ženy za práci ohodnocovány hůře nežli muži?</p> <p>a) ano b) ne c) nevím</p> <p>15) Je podle Vás finanční ohodnocení žen v důchodu za výchovu dětí, a tedy výpadek finančních prostředků započítávaných do potřebné doby pojištění, dostatečné?</p> <p>a) ano b) ne c) nevím</p> <p>16) Je podle Vás finanční ohodnocení žen v důchodu oproti mužům spravedlivé (nediskriminující)?</p> <p>a) ano b) ne c) nevím</p>

Zdroj: vlastní tvorba

4.3 Volba výzkumné strategie

Mezi výzkumné strategie společenského výzkumu řadíme dvě strategie, a to kvantitativní nebo kvalitativní. Podle Hrcinové, Ondráška a Urbana (2023) rozhodnutí o volbě závisí na stanoveném cíli výzkumu a výzkumných otázkách. U kvalitativního výzkumu „zjišťujeme nové informace, máme některé otázky, u kterých si jejich existenci potřebujeme potvrdit či vyvrátit v praxi“ (Hrcinová, Ondrášek a Urban, 2023) Naopak u kvantitativního výzkumu „máme představu o stavu věci a potřebujeme zjistit, kolik respondentů tenduje k té či oné odpovědi – potřebujeme stav věci kvantifikovat.“ (Hrcinová, Ondrášek a Urban, 2023, s. 25) Punch (2008) ve své knize popisuje, že ne všechna šetření mají kvantitativní charakter. U kvalitativního šetření jsou pokládány otevřené otázky, na které lidé odpovídají celými větami, výzkumníci tyto věty analyzují a neprodukují tedy žádná numerická data, n rozdíl od kvantitativního výzkumu, kde jsou výstupy numerického charakteru. Kvantitativní šetření se zabývá zkoumáním vztahů mezi proměnnými, kterými zachycují realitu pomocí měření. „(...) primárním cílem je nalézt, jak jsou proměnné rozloženy, a zvláště jaké jsou mezi nimi vztahy a proč tomu tak je.“ (Punch, 2008, s. 12) Cílem kvantitativní výzkumné strategie je přijít na takové výsledky, které lze snadno zobecnit na širokou společnost nebo vztáhnout k určitým jevům.

Podle výše zmíněného jsem se rozhodla pro **kvantitativní výzkum** k bakalářské práci zabývající se důchodovým pojištěním. Téma důchodového pojištění je velmi obsáhlé a výzkum lze aplikovat na širokou veřejnost, protože se týká celé společnosti, která je kompetentní v rámci výdělečné činnosti.

Kvantitativní výzkum

„Kvantitativní výzkumná strategie je charakteristická tím, že vysvětluje určité předem vymezené výseky sociální reality prostřednictvím toho, že určité jevy kvantifikuje s využitím standardizovaných měřících nástrojů.“ (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s. 29) Špaček (2019) kvantifikaci charakterizuje jako určitý způsob standardizace, který nám přináší sjednocené a přesné měření daného cíle a zajišťuje nám možnost srovnávání jednotlivých měření. Cílem kvantitativní výzkumné strategie je přijít na takové výsledky, které lze snadno zobecnit na širokou společnost nebo vztáhnout k určitým jevům.

Mezi nejčastější způsoby sběru dat v kvantitativním výzkumu v sociálních vědách řadíme dotazníky. S dotazníky se v sociální práci můžeme setkávat velmi často, a to jak během studia, tak následně v praxi, kdy se dotazníky mohou využívat k hodnocení spokojenosti klientů se sociální službou, k hodnocení činností využívaných v rámci sociální služby apod. Sběr dat pomocí dotazníků má své výhody i nevýhody. Mezi výhody sběru dat můžeme zařadit možnost získání většího počtu respondentů vzhledem k časové nenáročnosti sběru dat a možnosti šíření dotazníků online cestou. Respondenti mohou odpovídat objektivněji a upřímněji vzhledem k zajištěné vyšší míře anonymity. Získaná data je možné kvantifikovat a statisticky vyhodnocovat, případně výsledky porovnávat s jinými podobnými studii. (Edger a Edgerová, 2017, cit. podle Hrcinová, Ondrášek a Urban, 2023, s. 41) Dotazníkové šetření má také své nevýhody, mezi které můžeme zařadit nízkou návratnost, a to zejména v případě rozesílání dotazníků poštou nebo elektronicky. V tomto případě je nutné respondenty kontaktovat a opětovně požádat o vyplnění dotazníku. Další nevýhodou může být obtížné vyhodnocování, a to v případě, kdy v dotazníku využíváme možnost otevřených otázek, ze kterých nám může vzejít příliš mnoho dat. Dojít může také k povrchnosti nebo odlišnosti odpovědí respondentů, zvláště u dotazníků, které jsou časově velmi náročné. Další nevýhodou můžou být tištěné dotazníky, a to konkrétně finanční náklady spojené s počtem vytisknutých dotazníků. (Hrcinová, Ondrášek a Urban, 2023, s. 41-45)

4.4 Technika sběru dat

Podle Hrcinové, Ondráška a Urbana (2023) mezi techniky sběru dat v kvantitativním šetření můžeme kromě dotazníkového šetření zařadit například pozorování, analýzu dokumentů, anketu nebo experiment, u kterého využíváme techniky již uvedené jako je dotazník, rozhovor nebo pozorování.

Sběr dat pro účely bakalářské práce jsem zvolila technu dotazníkového šetření (vzor dotazníku je uveden v příloze č. 2). Dotazníky jsem zvolila z důvodu zajištění vyšší anonymity respondentů. Domnívám se, že téma důchodového pojištění je pro většinu populace citlivé a na otázky spojené s obavami plynoucími ze starobního důchodu, spořením na důchod nebo otázkami směřovanými na ženy a důchod, by v případě kvalitativního šetření pomocí rozhovorů nemuseli být dostatečně autentické.

Dotazníky také zajišťují větší počet respondentů, který je pro moji bakalářskou práci s ohledem na vybrané téma a zvolený vzorek populace nezbytný.

4.5 Výběr výzkumného vzorku

Výzkumný soubor zvolený pro bakalářskou práci tvoří obyvatelé České republiky, kteří mohou zastupovat názory celku. Respondenty jsem vybírala, tak aby zastoupení respondentů nebylo pouze z řad mého blízkého okolí, ale aby respondenti byli z různých koutů České republiky. Důvodem zvolení takto širokého vzorku bylo zejména z důvodu zvoleného tématu důchodového pojištění, tedy systému, který se týká nás všech. Názory na důchodové pojištění jsem tedy nechtěla vztahovat jen k určité oblasti, která by nemusela být dostatečně reprezentativní pro českou společnost.

Jak výše uvádím (Kapitola 6.4), sběr dat byl realizován pomocí dotazníkového šetření, které bylo založeno na anonymitě respondentů.

4.6 Metody použité pro analýzu dat

Pro získání dat z výzkumného šetření jsem použila dotazníkový web Survio, který mi posloužil pro rychlejší analýzu dat. Data získaná pomocí online dotazníků jsem si převedla do aplikace Microsoft Excel, pomocí kterého jsem vytvořila absolutní a relativní četnosti získaných dat, ze kterých jsem dále vytvořila grafy a kontingenční tabulky. Dotazníky jsem sbírala také v papírové podobě. Navázala jsem tedy na data získaná pomocí dotazníkového webu Survio a data spojila v jeden celek.

4.7 Realizace výzkumného šetření a průběh výzkumu

Sběr dat pomocí dotazníků probíhal od 1. března 2024 do 10. března 2024. Online dotazníky jsem pomocí odkazu rozesílala na e-mailové adresy firem nebo také do skupin na sociální síti Facebook. První dny sběru dat byly, co se týče návratnosti, velmi chudé. Firmy a respondenty jsem tedy kontaktovala opětovně. Dotazníky v tištěné podobě měly stejný efekt, kdy jsem se rozdané dotazníky šířila mezi mé známé, kteří dotazníky šířili mezi kolegy nebo svoji rodinu. Abych dosáhla co největšího rozložení získaných dat mezi respondenty z různých krajů a koutů České republiky, šířila jsem dotazníky skrz osoby, které mají zaměstnání v různých krajích, kromě mého

domovského Pardubického kraje. Na konci období sběru dat byla návratnost nejvyšší a celkem jsem nasbírala 182 dotazníků. Nejvíce dotazníků bylo respondenty vyplněno v online prostředí, a to konkrétně 120 dotazníků oproti těm v tištěné podobě, kterých jsem nakonec sesbírala 62. Tyto čísla také přisuzuji k pohodlnosti vyplňování dotazníků v online prostředí, kdy oslovení respondenti žádali o zaslání odkazu k online dotazníku.

4.8 Rizika výzkumu

Mezi rizika výzkumu můžeme řadit neochotu respondentů odpovídat dostatečně spolehlivě. Respondenti, ke kterým se dotazník dostal, mohli reagovat na dotazník negativně nebo ho vyplňovat s neochotou a nezájmem k danému tématu. Rizikem, se kterým jsem se také setkala, byla nízká návratnost dotazníků, která může ohrozit celý výzkum.

Rizikem výzkumu může být nesrozumitelnost formulace otázek pro některé respondenty, a tedy jejich nepochopení, které může způsobit značnou neobjektivitu odpovědi. Jako riziko samotného dotazníku můžeme brát také délku, kdy respondenti mohou odpovědi označovat náhodně.

5 Vyhodnocení získaných dat

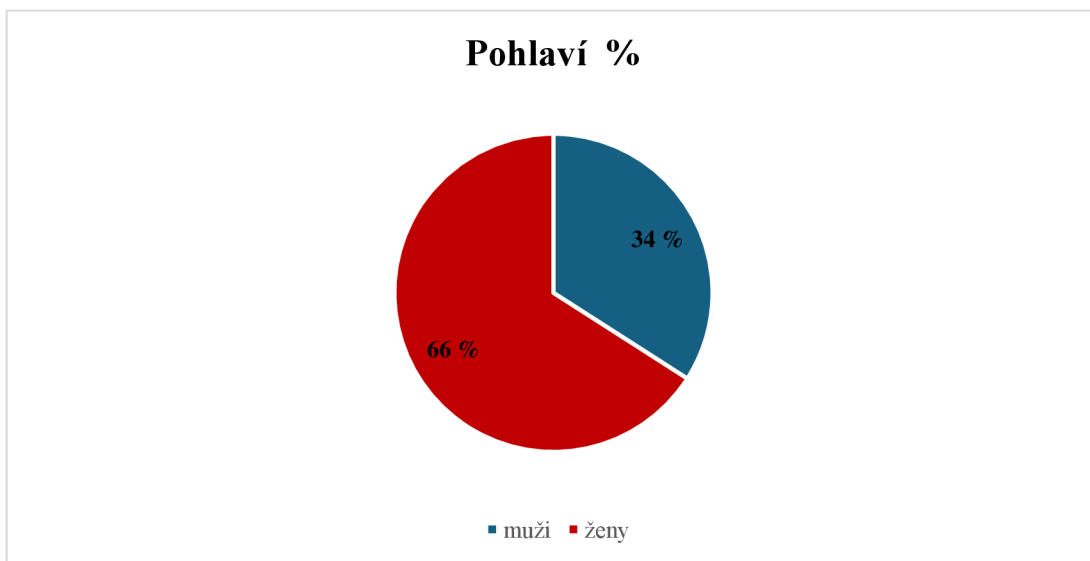
Kapitola vyhodnocení získaných dat se zabývá interpretací výsledků výzkumných otázek v návaznosti na dílčí cíle. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 182 respondentů, kteří odpovídali, jak v rámci dotazníkového šetření pomocí online dotazníku nebo tištěné verze dotazníku.

5.1 Filtrační otázky

Filtrační otázky se skládají ze tří otázek, které jsou zaměřeny na pohlaví, věk a na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Na filtrační otázky odpovědělo všech 182 respondentů.

Otázka č. 1 – Jaké je Vaše pohlaví?

Graf 1: Pohlaví

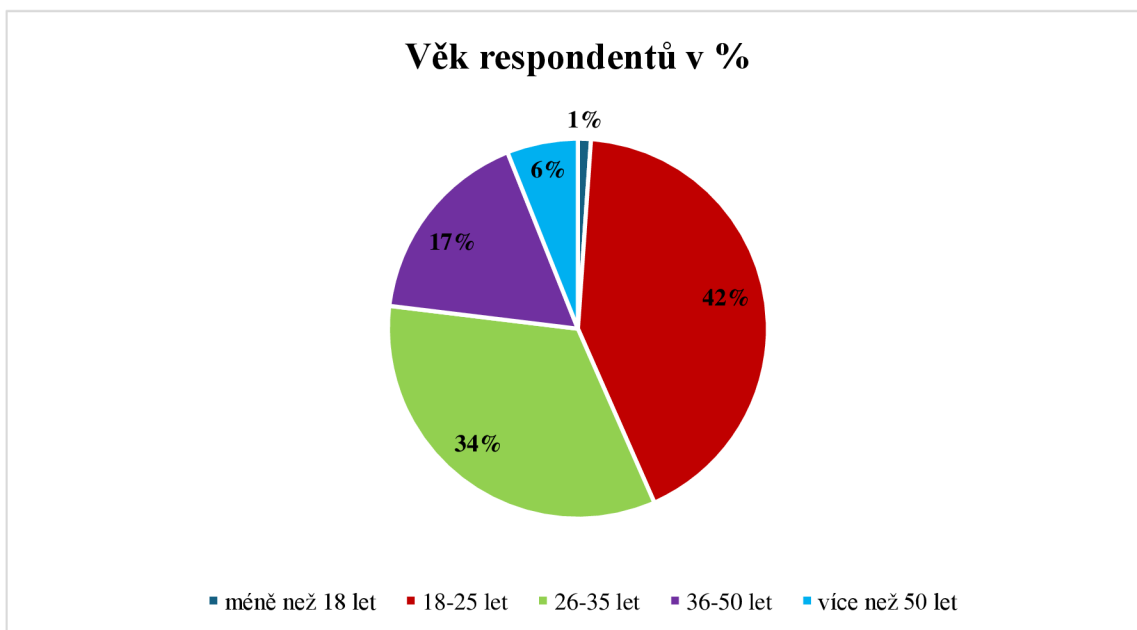

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 1 se zabývá pohlavím respondentů. Z celkového počtu 182 respondentů je 66 % žen a 34 % mužů, jak už vyplývá z grafu č. 1. Konkrétně se jedná o 120 žen a 62 mužů. Ženy se tedy dotazníkového šetření zúčastňovaly častěji než muži.

Otázka č. 2 – Jaký je Váš věk?

Graf 2: Věk respondentů

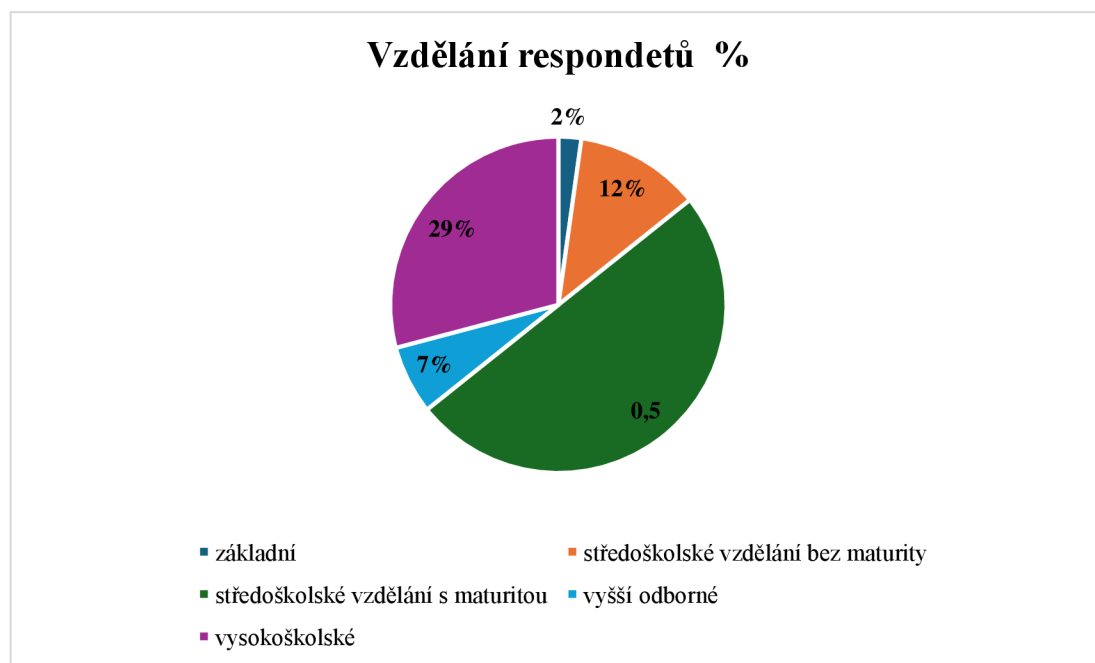

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 2 se zabývá věkem respondentů. Věk je rozdělený na 5 kategorií, a to na respondenty mladší 18 let, respondenty v rozmezí 18-25 let, 26-35 let, 36-50 let a respondenty starší 50 let. Dotazníkového šetření se zúčastnilo nejvíce respondentů ve věkové kategorii 18-25 let, tedy 42 % (77) ze všech respondentů. Jako druhá byla kategorie respondentů ve věku 26-35 let s 34 % (61). 17 % (31) respondentů označilo věkovou kategorii 36-50 let, 6 % (11) respondentů označilo věkovou kategorii nad 50 let a nejméně respondenty disponuje věková kategorií méně než 18 let, kde se dotazníkového šetření zúčastnilo pouhé 1 % (2) respondentů. Nižší věk respondentů přisuzují získávání respondentů ve skupinách pro studenty.

Otázka č. 3 – Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf 3: Věk respondentů

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 3 se zabývá nejvyšším dosaženým vzděláním respondentů. Vzdělání je rozděleno do pěti kategorií, a to základní, středoškolské vzdělání bez maturity, středoškolské vzdělání s maturitou, vyšší odborné a vysokoškolské vzdělání. Z celkových 182 respondentů má středoškolské vzdělání s maturitou 50 % (91) respondentů. Druhý nejvyšší počet respondentů tvoří kategorie respondentů s vysokoškolským vzděláním s 29 % (53). Středoškolským vzděláním bez maturity disponuje 12 % (22) respondentů, vyšším odborným celkem 7 % (12) respondentů a

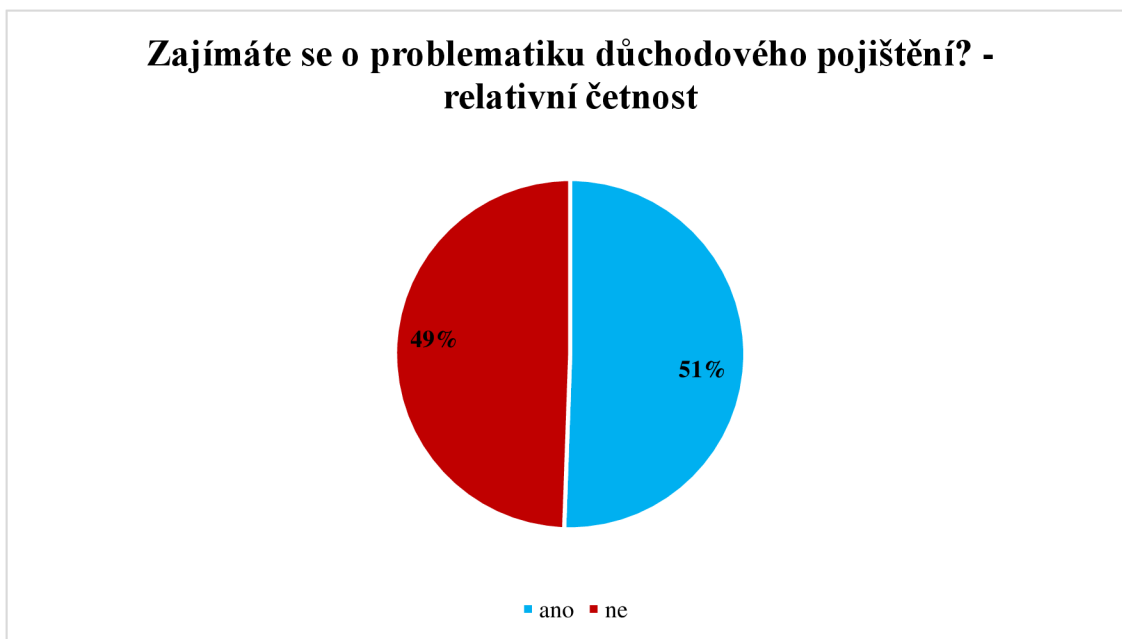
nejméně respondentů disponuje vzděláním základním, které označilo celkem 2 % (4) respondentů.

5.2 Dílčí výzkumný cíl č. 1

Dílčí výzkumný cíl č. 1 a otázky spojené s ním mají za úkol zjistit, zda s lidé zajímají o problematiku důchodového pojištění. Celkem se skládá ze dvou tazatelských otázek. První otázka zjišťuje, zda se lidé zajímají o problematiku důchodového pojištění a druhá tazatelská otázka zkoumá, jak často si lidé vyhledávají informace o důchodovém pojištění. Otázka na frekvenci vyhledávání informací o důchodovém pojištění rozřazuje respondenty na ty, kteří si informace vyhledávají častěji a ty, kteří si vyhledávají informace méně často z čehož můžeme odvodit, jak moc se respondenti zajímají o téma důchodového pojištění.

Otázka č. 4 – Zajímáte se o problematiku důchodového pojištění?

Graf 4: Zájem o problematiku důchodového pojištění

Zdroj: vlastní tvorba

Na otázku, zda se respondenti zajímají o problematiku důchodového pojištění odpovědělo všech 182 respondentů. Na otázku bylo možné odpovědět dvěma odpověďmi, a to „ano“ nebo „ne“. „Ano“ odpovědělo 51 % (92) respondentů a odpověď „ne“ označilo 49 % (90) respondentů. Výsledek tedy naznačuje, že odpovědi respondentů jsou velmi vyrovnané.

Vyrovnané jsou také odpovědi mužů a žen, které jsou zřejmé z tabulky č. 2 uvedené níže. Ženy se o problematiku důchodového pojištění zajímají jen o něco málo více než muži, a to konkrétně o 2,3 %.

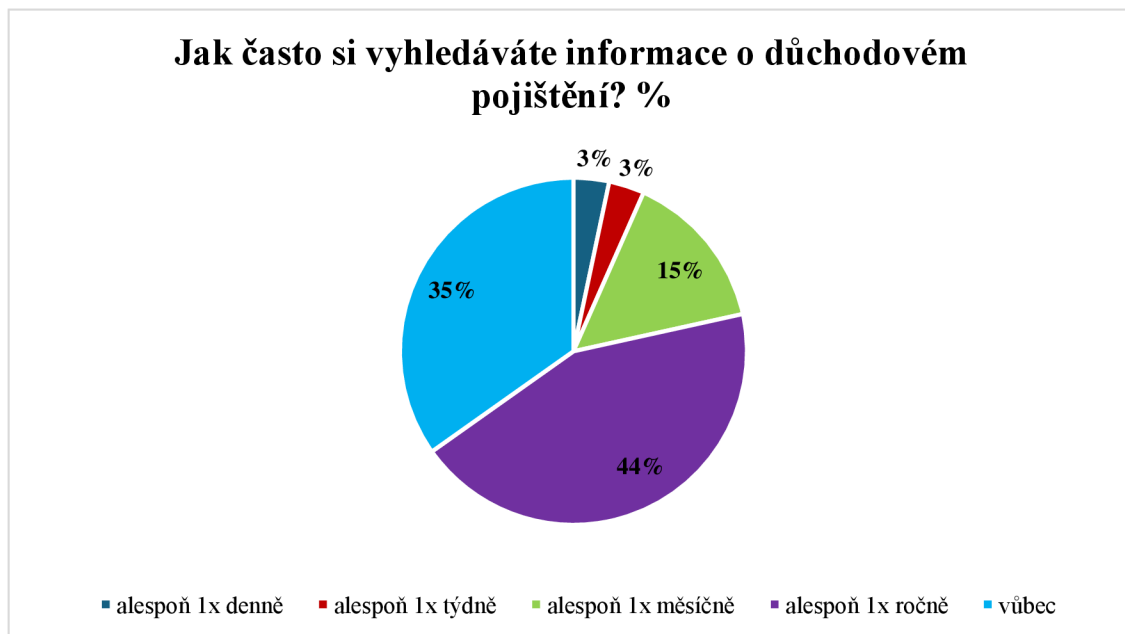
Tabulka 2: Zajímáte se o problematiku důchodového pojištění? Muži x ženy

Pohlaví	Ano	Ne	Celkem
Muži	30 (48,4 %)	32 (51,6 %)	62
Ženy	62 (51,7 %)	58 (48,3 %)	120
Celkem	92	90	182

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 5 – Jak často si vyhledáváte informace o důchodovém pojištění?

Graf 5: Jak často respondenti vyhledávají informace o důchodovém pojištění

Zdroj: vlastní tvorba

Na otázku zkoumající, jak často si lidé vyhledávají informace o důchodovém pojištění odpovědělo celkem 181 respondentů, z čehož vyplývá, že jeden respondent na otázku č. 5 nechtěl odpovědět. Otázka se skládá celkem z pěti možných odpovědí, u kterých se frekvence vyhledávání stupňuje. Odpověď „alespoň 1x denně“ a „alespoň 1x týdně“ označilo shodné množství respondentů, tedy 3 % (6) a 3 % (6) respondentů. Odpověď „alespoň 1x měsíčně“ označilo 15 % (27) respondentů, kdy po této odpovědi byla častěji označována odpověď „vůbec“, kterou označilo celkem 35 % (63)

respondentů. Nejčastěji označovanou odpovědí se stala odpověď „alespoň 1x ročně“, kterou označilo celkem 44 % (79) respondentů.

Zhodnocení výsledků DVC1

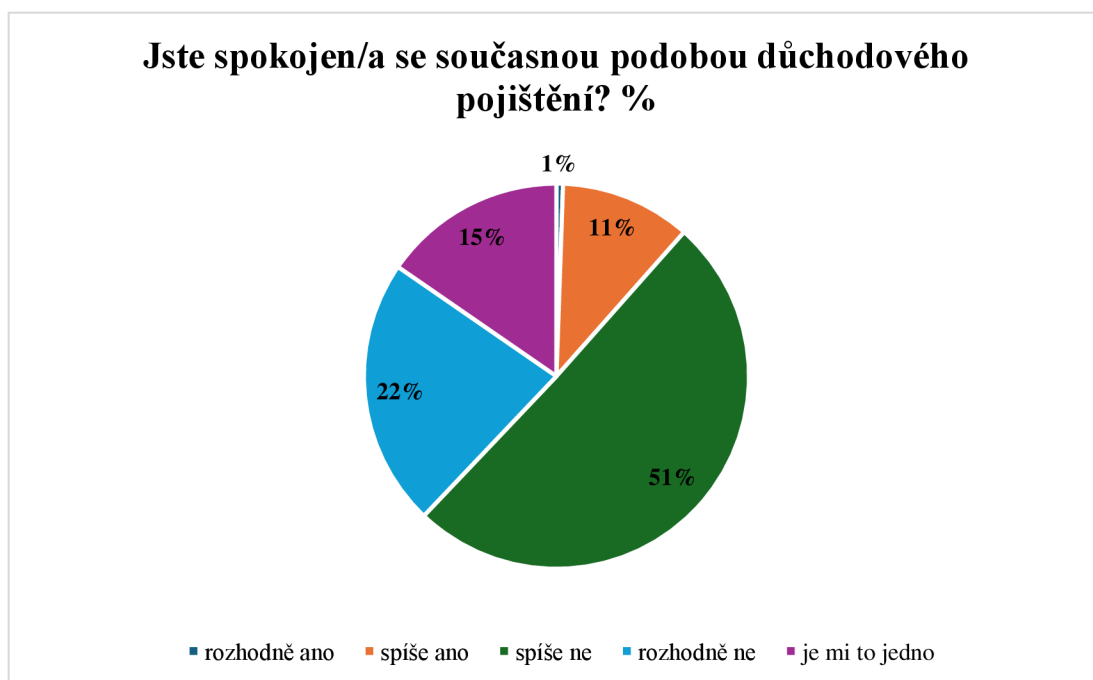
Z výsledků otázek č. 4 a č. 5 vyplývá, že se lidé o problematiku důchodového pojištění zajímá každý druhý respondent. Jen o něco málo více se o problematiku zajímají ženy nežli muži. Respondenti také nejčastěji uvádějí, že si informace o důchodovém pojištění vyhledávají alespoň jednou ročně nebo vůbec. Z těchto výsledků lze odvodit, že se lidé o důchodové pojištění příliš nezajímají.

5.3 Dílčí výzkumný cíl č. 2

Druhý dílčí výzkumný cíl č. 2 a otázky spojené s ním mají za úkol zjistit, zda jsou lidé spokojeni se současnou podobou důchodového pojištění. DVC2 je rozdělen do dvou tazatelských otázek. První tazatelská otázka je spojena se spokojeností respondentů se současnou podobou důchodového pojištění. Druhá otázka první tazatelskou otázku rozšiřuje a konkretizuje s čím mají lidé v rámci důchodového pojištění největší problém, pokud nejsou se současnou podobou důchodového pojištění spokojeni. Zda-li vůbec nějaký problém v systému nalézají. Při volně odpovědi jsem vycházela z poznatků uvedených v teoretické části. Odpovědi na otázku č. 7 zahrnují například zvyšování důchodového věku, který je blíže specifikován v kapitole č. 3.2, kde je uvedeno, že zvyšování důchodového věku je pro společnost citlivým tématem a mnoho lidí jej shledává problémovým. Navazuji také na kapitolu č. 3.1, která pojednává o problematice financování důchodového systému a na kapitolu 2. zabývající se starobním důchodem a také délkou potřebné doby pojištění a změnami spojenými s ní.

Otázka č. 6 – Jste spokojen/a se současnou podobou důchodového pojištění?

Graf 6: Spokojenost se současnou podobou důchodového pojištění

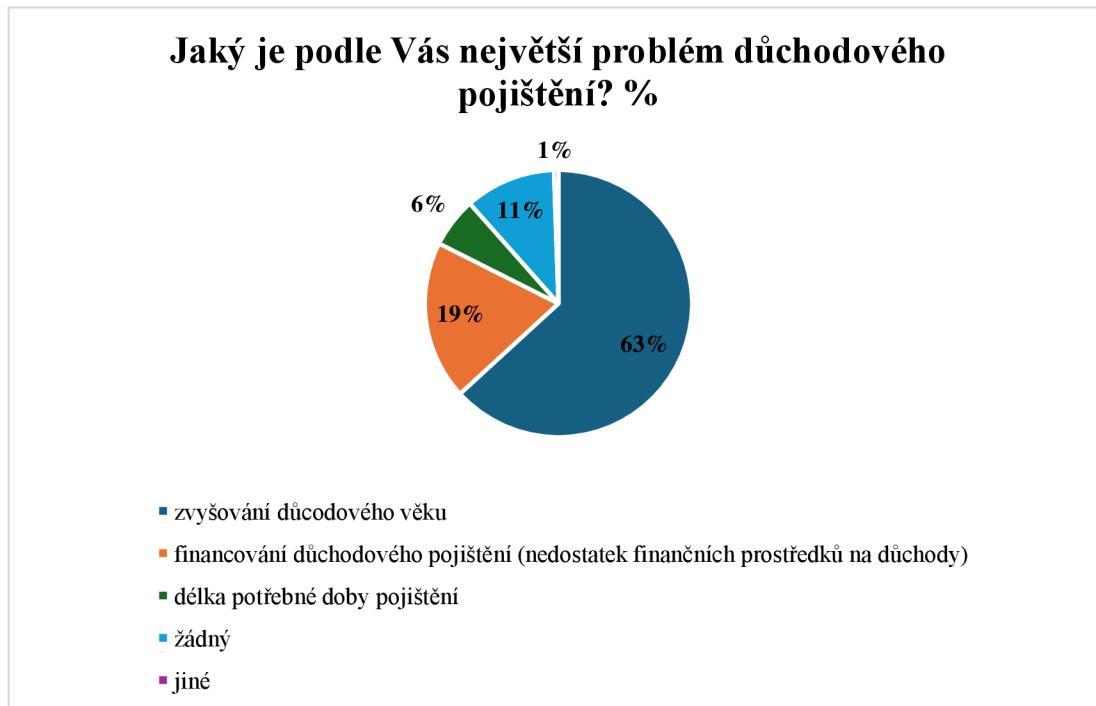

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 6 se zabývá spokojeností respondentů se současnou podobou důchodového pojištění. Na otázku odpovědělo všech 182 respondentů. Otázka zahrnuje pět odpovědí, které jsou seřazeny od nejvyšší spokojenosti až po odpověď „je mi to jedno“. Nejméně respondentů označilo odpověď „rozhodně ano“, a to zaokrouhleně pouhé 1 % (1). Druhou nejméně označovanou odpovědí byla odpověď „spíše ano“ s 11 % (20) respondentů. Odpověď „je mi to jedno“ byla třetí nejméně označovanou odpovědí s celkovými 15 % (28) respondentů. Nejvíce označovanými byli odpovědi „rozhodně ne“ s 23 % (41) a odpověď „spíše ne“ s 51 % (91), která byla nejvíce označovaným tvrzením. Celkem 132 respondentů uvedlo, že jsou se současnou podobou důchodového pojištění spíše nespokojeni nebo rozhodně nespokojeni.

Otázka č. 7 – Jaký je pro Vás největší problém (s čím nesouhlasíte) důchodového pojištění?

Graf 7: Největší problém důchodového pojištění

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 7 se zabývá pohledem respondentů na největší problém systému důchodového pojištění. Tato otázka konkretizuje otázku č. 6, kdy respondenti upřesňují, s čím jsou nejvíce nespokojeni. Na otázku odpovědělo všech 182 respondentů. Podle respondentů je největším problémem důchodového pojištění zvyšování důchodového věku, které označilo 63 % (115) respondentů. Druhým nejvíce označovaným problémem bylo financování důchodového pojištění, které označilo 19 % (35) respondentů. 11 % (20) respondentů uvedlo, že problém není žádný. Délka potřebné doby pojištění je největším problémem důchodového pojištění pro 6 % (11) respondentů. Odpověď „jiný“ uvedl pouze jeden respondent, který jako největší problém uvedl „*Nevěřím, že ho někdo neukradne.*“

Ženy a muži se shodují téměř podobnými podíly na nejčastější odpovědi „zvýšování důchodového věku“. 68,3 % žen uvedlo, že největším problémem důchodového pojištění je zvyšování důchodového věku. U mužů toto číslo tvoří 53,2 %. (viz. tabulka č. 3.)

Tabulka 3: Podíl žen a mužů u odpovědi „zvyšování důchodového věku“

Pohlaví	Odpovědi počet	Z celkového počtu	Podíl v %
Muži	33	62	53,2 %
Ženy	82	120	68,3 %
Celkem	115	182	

Zdroj: vlastní tvorba

Shrnutí výsledků DVC2

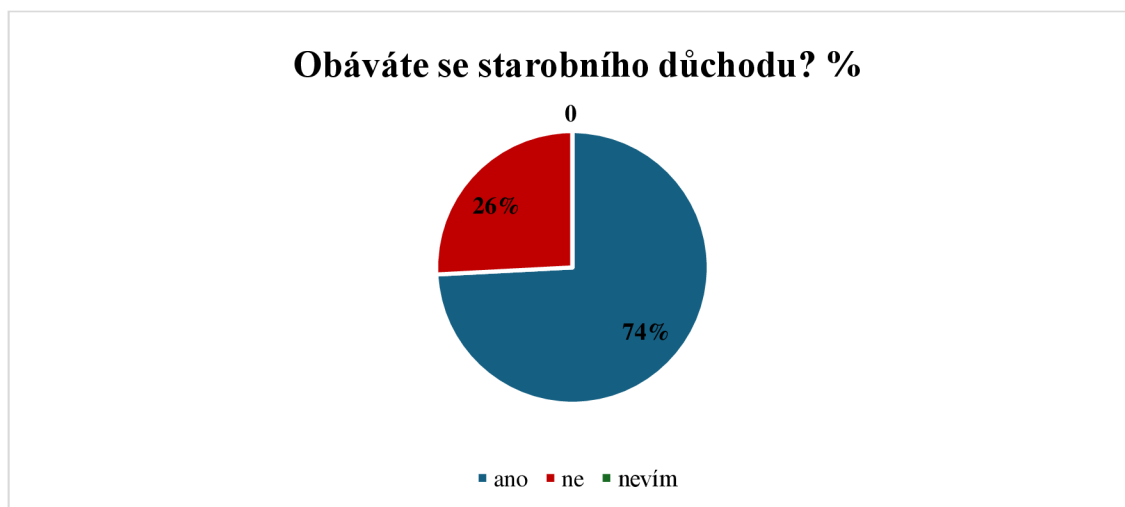
Většina respondentů (celkem 132) uvedla, že nejsou spokojeni se současnou podobou důchodového pojištění. Největší problém systému důchodového pojištění lidé spatřují ve zvyšování důchodového věku, který je označován jako nejzávažnější u mužů i žen.

5.4 Dílčí výzkumný cíl č. 3

Třetí dílčí výzkumný cíl a otázky spojené s ním mají za úkol zjistit, zda lidé vnímají nějaké obavy a negativní pocity v souvislosti se starobním důchodem. Dílčí výzkumný cíl se skládá celkem ze tří tazatelských otázek, kterými zjišťuje, zda se respondenti obávají starobního důchodu, čeho se nejvíce obávají a jaké pocity v nich starobní důchod vyvolává. Při volbě otázek a možnostech odpovědí jsem vycházela z poznatků uvedených v teoretické části kapitole č. 2 a č. 3. DVC3 navazuje na DVC2, který mimo jiné obsahuje otázku na největší problém důchodového pojištění, který u respondentů může mít spojitost s obavami plynoucími z uvedených problémů např. obava z nedostatku finančních prostředků ve starobním důchodu má spojitost s problémem financování a také s finanční připraveností na starobní důchod viz. DVC4 uvedený níže.

Otázka č. 8 – Obáváte se starobního důchodu?

Graf 8: Obavy ze starobního důchodu

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 8 zjišťuje, zda se respondenti obávají starobního důchodu a skládá se ze tří odpovědí – ano, ne a nevím. Jak už z grafu uvedeného výše vyplývá, nejvíce respondentů uvedlo, že obavy ze starobního důchodu má a celkem označilo odpověď „ano“ 74 % (135) respondentů. Ostatní respondenti označili odpověď „ne“, celkem tedy 26 % (47) respondentů. Odpověď „nevím“ neoznačil žádný ze 182 respondentů. Podíl mužů a žen, které se obávají důchodu je shodný a činí u každého pohlaví 74,2 % respondentů (viz. tabulka č. 4 níže)

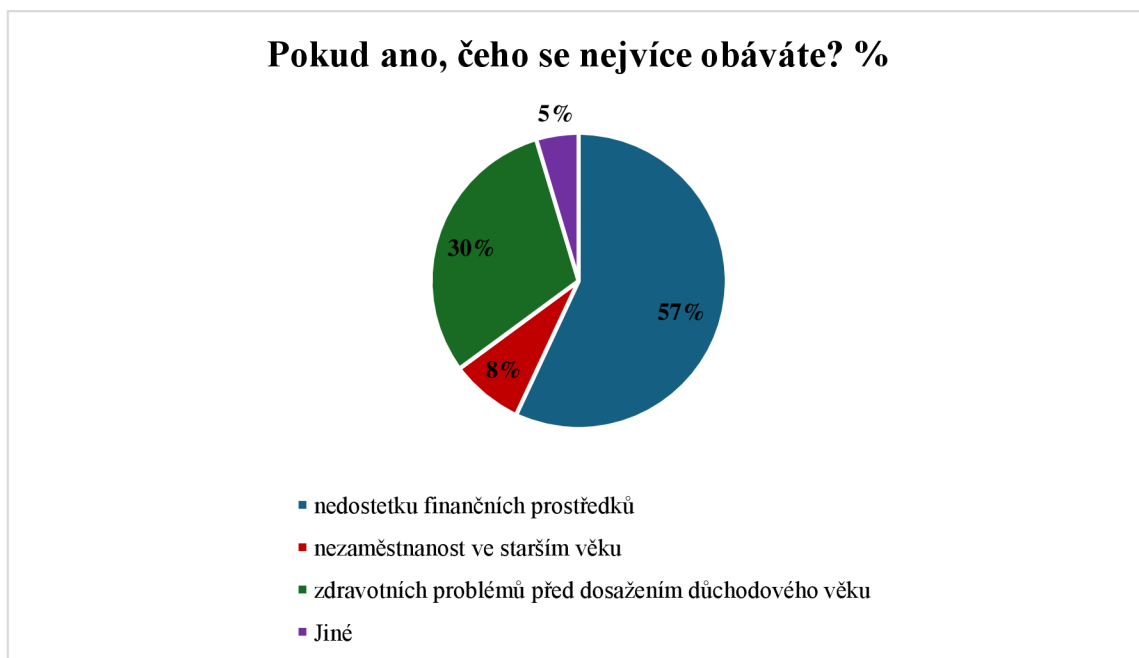
Tabulka 4: Podíl mužů a žen u odpovědi „ano“

Pohlaví	Počet odpovědí „ano“	Celkový počet respondentů	Podíl v %
Muži	46	62	74,2 %
Ženy	89	120	74,2 %
Celkem	135	182	

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 9 – Pokud ano, čeho se nejvíce obáváte?

Graf 9: Čeho se respondenti nejvíce obávají

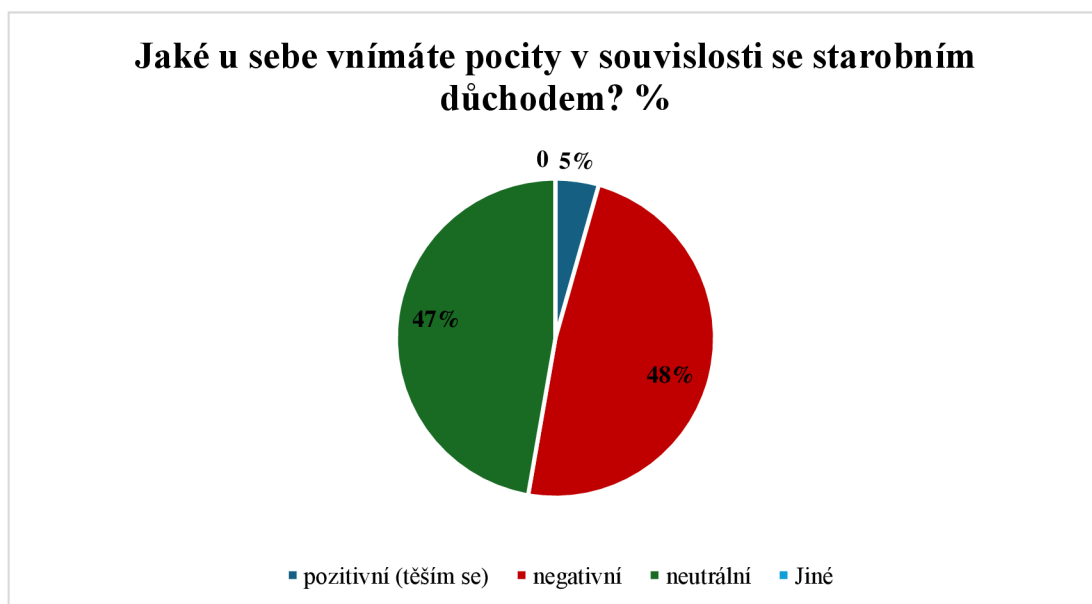

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 9 se zaměřuje na konkrétní obavy respondentů ze starobního důchodu. Otázka obsahuje čtyři možnosti odpovědí, a to – nedostatku finančních prostředků, nezaměstnanost ve starším věku, zdravotních problémů před dosažením důchodového věku a jiné. Na otázku odpovědělo celkem 151 respondentů, tedy o 16 respondentů více než ti, kteří uvedli, že se starobního důchodu obávají. 5 % (7) respondentů označilo odpověď „jiné“, ve které uváděli, že se ničeho neobávají nebo starobní důchod vůbec nebude. Tito respondenti označili u otázky č. 8 odpověď „ne“. Zbylých 9 respondentů, kteří odpověděli na otázku č. 9 navíc, označilo u otázky č. 8 odpověď „ne“, ale přesto uvedli, čeho se konkrétně obávají. Nejvíce se respondenti obávají nedostatku finančních prostředků přesněji tedy 57 % (86) respondentů. Zdravotních problémů se obává 30 % (46) respondentů a nejméně se respondenti obávají nezaměstnanosti, přesněji 8 % (12) respondentů.

Otázka č. 10 – Jaké u sebe vnímáte pocity v souvislosti se starobním důchodem?

Graf 10: Pocity spojené se starobním důchodem

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 10 se zabývá pocity respondentů související se starobním důchodem. Odpovědi jsou rozděleny do čtyřech možností – pozitivní (těším se), negativní, neutrální a jiné. Na otázku odpovědělo všech 182 respondentů. Možnost jiné ne zvolil ani jeden respondent. Nejvíce respondenti vnímají pocity negativní 48 % (88) a neutrální 47 % (86), kdy tyto dvě kategorie jsou téměř vyrovnané. Nejméně respondentů vnímá v souvislosti se starobním důchodem pocity pozitivní, které označilo pouze 4 % (8) respondentů.

Negativní pocity spojené se starobním důchodem nejvíce pociťují respondenti z věkové kategorie 18-25 let (68,3 %). S rostoucí věkovou kategorií negativní pocity vnímané u respondentů postupně klesají. (viz. tabulka č. 5 níže)

Tabulka 5: Negativní pocity podle věkové kategorie

Věková kategorie	Odpověď: negativní	Počet respondentů celkem	Podíl v %
Méně než 18	0	2	0 %
18-25 let	37	77	68,3 %
26-35 let	31	61	50,8 %

36-50 let	15	31	48,4 %
Více než 50 let	5	11	45,5 %
Celkem	88	182	

Zdroj: vlastní tvorba

Shrnutí výsledků DVC3

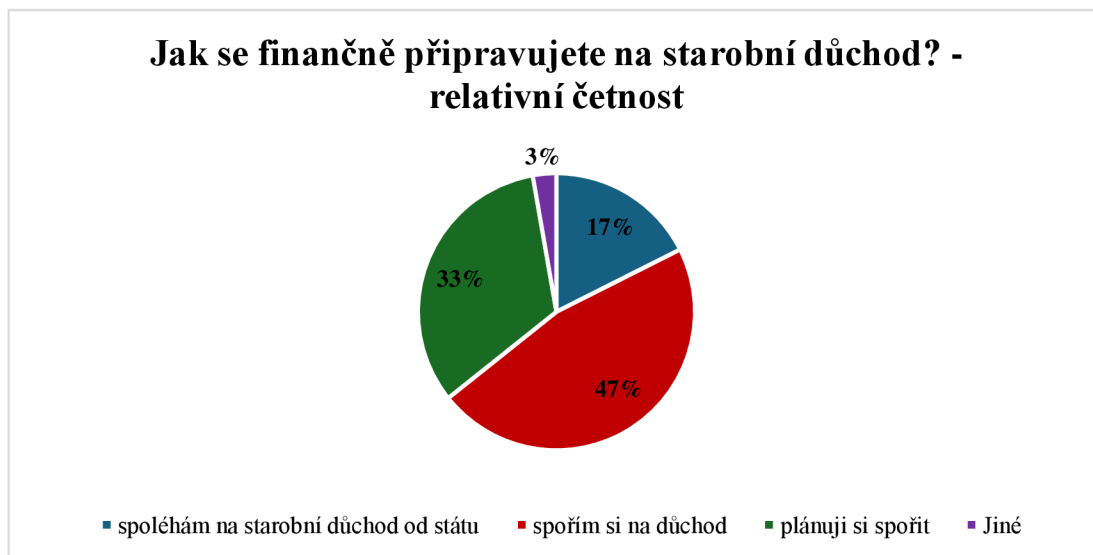
Z výsledků vychází, že se respondenti starobního důchodu obávají. Největší obavu spatřují v nedostatku finančních prostředků ve starobním důchodu nebo zdravotním stavu před dosažením důchodového věku. Pocity, které respondenti vnímají v souvislosti se starobním důchodem jsou zejména negativní nebo neutrální. Negativní pocity vnímají nejvíce respondenti z věkové kategorie 18-25 let.

5.5 Dílčí výzkumný cíl č. 4

Dílčí výzkumný cíl č. 4 a otázky spojené s ním mají za úkol zjistit, zda se lidé finančně připravují na starobní důchod anebo nikoliv. DVC4 obsahuje celkem dvě otázky, které se zaměřují na to, jakým způsobem se lidé finančně připravují na důchod a zda plánují ve starobním důchodu pracovat. Při výběru otázek pro DVC4 jsem vycházela z teoretických poznatků uvedených v kapitole 3.3, která mimo jiné zahrnuje téma chudoby spojené s nedostatečnou připraveností na pokles příjmů při přechodu z výplaty ze zaměstnání na výplatu starobního důchodu. Podle Walkera (1993) souvisí životní úroveň seniorů s jejich přístupem ke zdrojům během různých fází jejich života. Stáří s sebou přináší také vyšší náklady na zdravotní pomůcky, sociální služby apod. Podle Kašeho (2021) většina lidí ukončuje svoji ekonomickou činnost po dosažení důchodového věku, i když jsou po zdravotní stránce v pořádku viz. kapitola 3.2. U otázky č. 12 vycházím z tohoto poznatku uvedeného v teoretické části.

Otázka č. 11 – Jak se finančně připravujete na starobní důchod?

Graf 11: Jak se respondenti finančně připravují na důchod

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 11 se zabývá tím, jak se respondenti připravují na starobní důchod, zdali vůbec. Na otázku odpovědělo všech 182 respondentů. Nejvíce respondentů označilo odpověď „spořím si na důchod“, a to celkem 47 % (85). Další respondenti si na důchod plánují spořit, celkem tedy 33 % (60) respondentů. 18 % (32) respondentů uvedlo, že spoléhají na starobní důchod vyplácený státem. Odpověď „jiné“ zvolila 3 % (5) respondentů, kteří uvedli, že se na starobní důchod připravují investicemi, nepřemýšlí nad starobním důchodem (respondent ve věku méně než 18 let), nijak se nepřipravují (spoléhají tedy na starobní důchod od státu) nebo jeden z respondentů uvedl, že na trhu neexistuje žádný kvalitní produkt, který by mu zaručil hodnotu vložených financí a momentálně jsou pro něho všechny produkty ztrátové.

Podle tabulky č. 6 uvedené níže z výsledků vyplývá, že na starobní důchod vyplácený státem spoléhají více muži než ženy. Se stoupajícím věkem respondentů, přibývá respondentů, kteří si na důchod již začali spořit. (viz. tabulka č. 7 níže)

Tabulka 6: Podíl žen a mužů u odpovědi „spoléhám na starobní důchod od státu“

Pohlaví	Odpověď: spoléhám na starobní důchod od státu	Celkem respondentů	Podíl v %
Muži	16	62	25,8 %
Ženy	16	120	13,3 %
Celkem	32	182	

Zdroj: vlastní tvorba

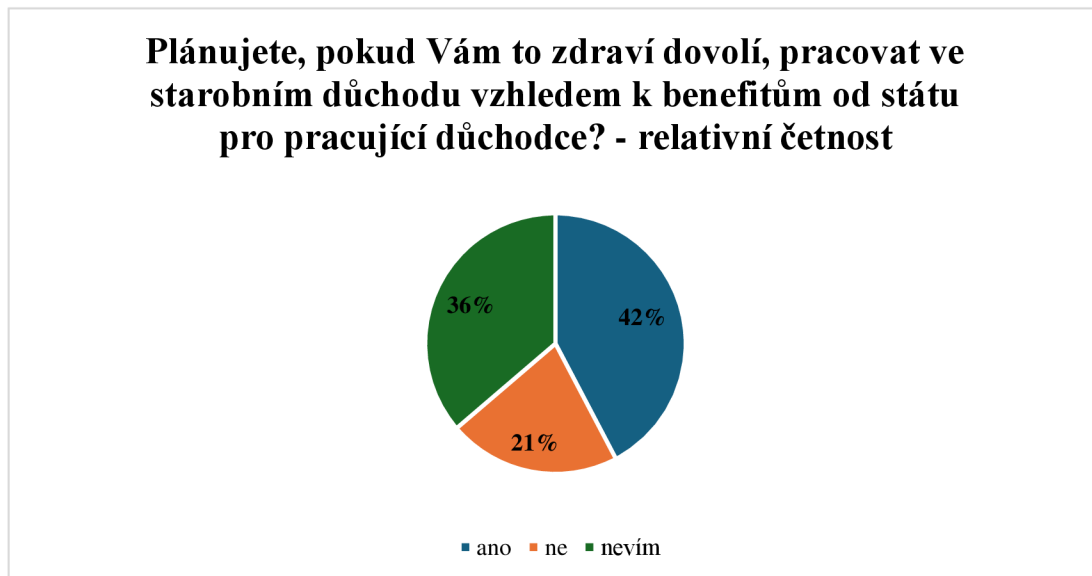
Tabulka 7: Podíl věkových kategorií u odpovědi „spořím si na důchod“

Věková kategorie	Odpověď: spořím si na důchod	Celkem respondentů	Podíl v %
Méně než 18 let	0	1	0 %
18-25 let	24	77	31,2 %
26-35 let	33	61	54,1 %
36-50 let	21	31	67,7 %
Více než 50 let	7	11	63,6 %
Celkem	85	182	

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 12 – Plánujete, pokud Vám to zdraví dovolí, pracovat ve starobním důchodu vzhledem k benefitům od státu pro pracující důchodce?

Graf 12: Plánování výdělečné činnosti v důchodovém věku

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 12 se zabývá plánováním pracovní činnosti v důchodovém věku. Na otázku odpovědělo všech 182 respondentů. Otázky jsou rozděleny do třech odpovědí – ano, ne a nevím. Nejvíce respondentů uvedlo, že v důchodovém věku plánuje pracovat, a to konkrétně 42 % (77) respondentů. Druhou nejčastější označenou odpovědí byla odpověď „nevím“ s 36 % (66), kdy respondenti nejsou rozhodnuti, zda chtějí v důchodovém věku vykonávat pracovní činnost. Nejméně označovanou odpovědí byla možnost „ne“, kterou označilo 21 % (39) respondentů, kteří v důchodovém věku neplánují vykonávat pracovní činnost.

Shrnutí výsledků DVC4

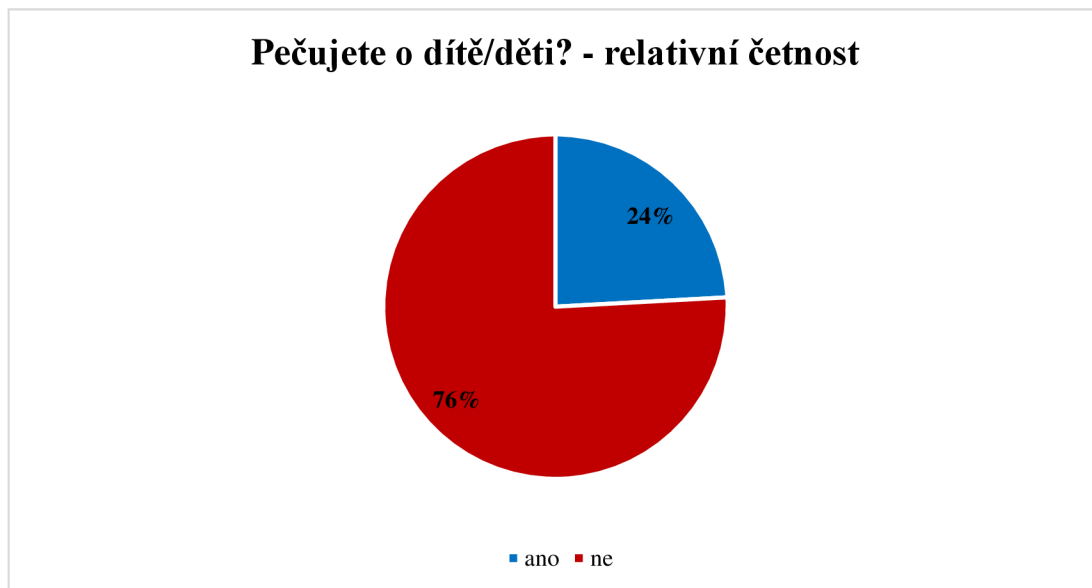
Respondenti si na starobní důchod spoří nebo si plánují spořit. Většina respondentů tedy nespolehá pouze na výplatu starobního důchodu z důchodového pojištění. Respondenti si dle věkových kategorií spoří častěji ve vyšším věku. S vyšší věkovou kategorií respondentů tedy vzrůstá počet spořících si respondentů. Respondenti z nižších věkových kategorií nejčastěji si plánují spořit v budoucnu. Finančně se zabezpečovat pomocí pracovní činnosti v důchodovém věku plánuje zhruba polovina respondentů.

5.6 Dílčí výzkumný cíl č. 5

Dílčí výzkumný cíl č. 5 má za úkol pomocí tazatelských otázek zjistit, zda ženy vnímají jejich ohodnocení ve starobním důchodu jako dostatečné, nediskriminující. DVC5 se skládá ze čtyř tazatelských otázek, které zjišťují, zda ženy, které na otázky odpovídají, pečují o dítě/děti, zda vnímají finanční ohodnocení žen za práci jako hůře ohodnocované oproti mužům, zda je podle nich finanční ohodnocování žen v důchodu za výchovu dětí dostatečné a zda je finanční ohodnocování žen v důchodu oproti mužům spravedlivé, nediskriminující. U DVC5 vycházím z poznatků uvedených v teoretické části v kapitole 3.4. která mimo jiné uvádí rozdíly mezi starobními důchody mužů a žen, které mohou být spojené s nižšími výdělky během života oproti mužům a nižšími příjmy v obdobích, které se pojí s výchovou dětí nebo péčí o nemocného. Na otázky níže uvedené odpovídají pouze ženy, a to z důvodu, že ženy častěji pečují o dítě nežli muži, kdy počet mužů pobírajících rodičovský příspěvek tvoří necelá dvě procenta viz. kapitola č. 3.4.

Otázka č. 13 – Pečujete o dítě/děti?

Graf 13: Rozdělení žen pečujících o dítě/děti

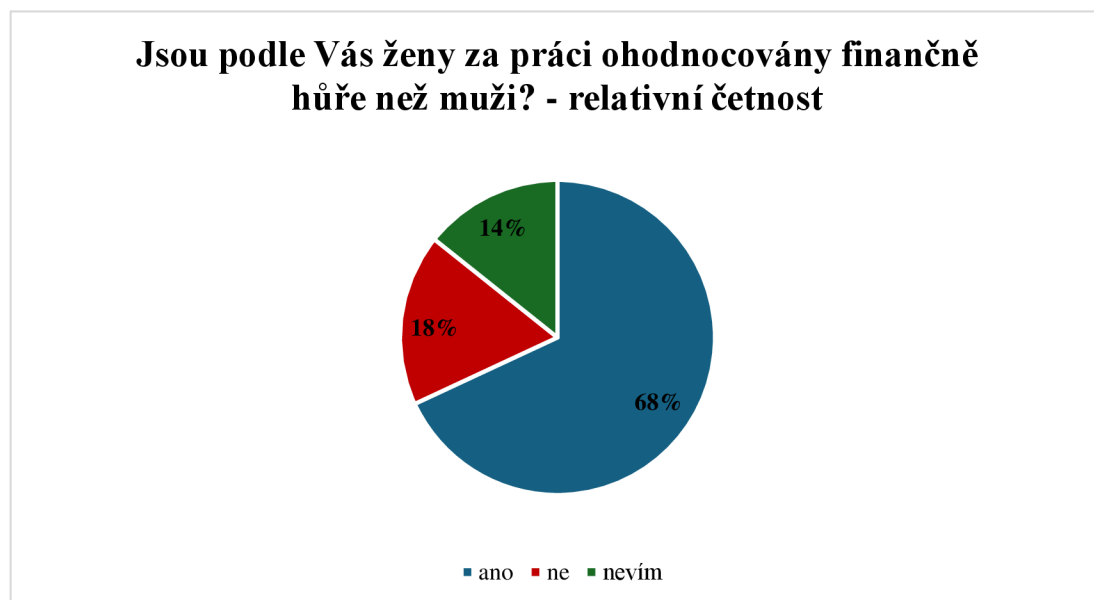
Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 13 slouží k rozřazení žen do kategorií pečující o dítě a ženy, které o dítě/děti nepečují. Otázka slouží k porovnání odpovědí u těchto dvou kategorií. Na otázku č. 13 odpovědělo 116 respondentek ze 120. Čtyři respondentky tedy na otázku

odpověděly. Nejvíce žen uvedlo, že o dítě nepečují tj. 76 % (88) respondentek. Žen, které o dítě pečují je u respondentek 24 % (28)

Otázka č. 14 – Jsou podle Vás ženy za práci ohodnocovány hůře než muži?

Graf 14: Vnímání rozdílů finančního ohodnocování

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 14 se ptá na to, zda si ženy myslí, že jsou oproti mužům ohodnocovány finančně hůře. Otázka je rozdělena na tři možnosti odpovědi – ano, ne, nevím. Na otázku č. 14 odpovědělo celkem 119 respondentek ze 120. Tři respondentky, které neodpověděly na otázku č. 13, odpověděly na otázku č. 14. Nejvíce respondentek uvedlo, že jsou finančně hůře ohodnocované oproti mužům tj. 68 % (81). Podle 18 % (21) respondentek jsou ženy ohodnocovány za práci stejně. Zbylé respondentky označily odpověď „nevím“.

Pokud porovnáme odpovědi u respondentek s různým stupněm vzdělání, tak nejvíce kritické k finančnímu ohodnocování žen a mužů jsou ženy s vyšším odborným vzděláním nebo vzděláním vysokoškolským viz. tabulka č. 8 níže.

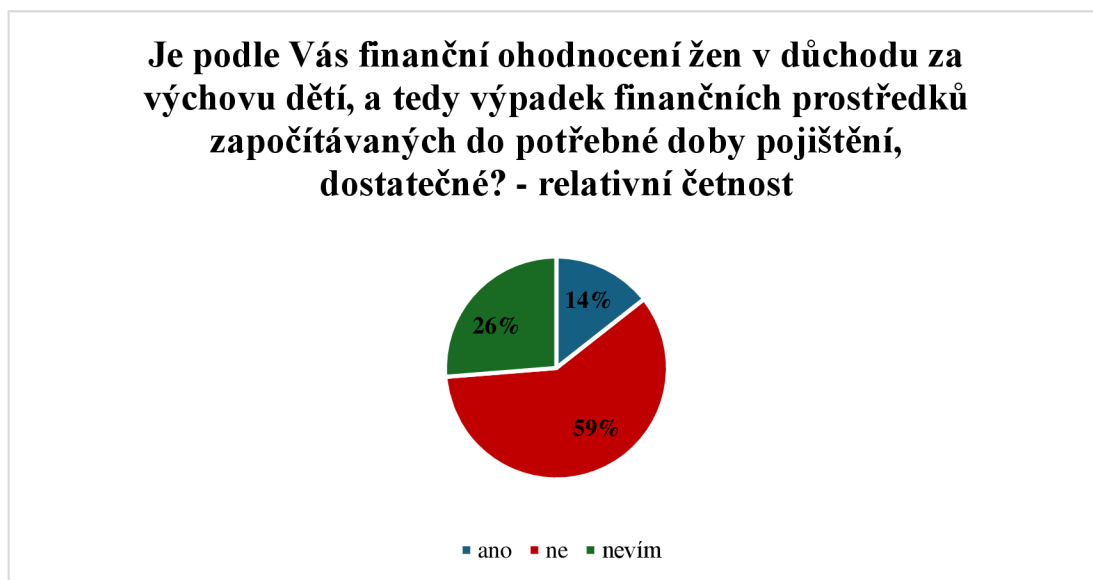
Tabulka 8: Podíl odpovědi „ano“ u věkových kategorií

Stupeň vzdělání	Počet odpovědí: ano	Počet respondentek celkem v kategorii	Podíl v %
Základní	1	3	33,3 %
Středoškolské bez maturity	3	6	50 %
Středoškolské s maturitou	38	60	63,3 %
Vyšší odborné	7	9	77,8 %
Vysokoškolské	31	41	75,6 %
Celkem	81	119	

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 15 – Je podle Vás finanční ohodnocení žen za výchovu dětí, a tedy výpadek finančních prostředků započítávaných do potřebné doby pojištění, dostatečné?

Graf 15: Ohodnocování žen ve starobním důchodu

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 15 zjišťuje, zda ženy vnímají finanční ohodnocení ve starobním důchodu za výchovu dětí, a tedy výpadek finančních prostředků, jako dostatečný. Na otázku č. 15 odpovědělo celkem 118 respondentek a jedna respondentka se odpovědi

zdržela. Nejvíce žen uvedlo, že finanční ohodnocení podle nich není dostatečné, celkem tedy 59 % (70). 26 % (31) odpovědělo na otázku „nevím“ a 14 % (17) vnímá ohodnocení žen ve starobním důchodu jako dostatečné.

Jako nedostačující finanční ohodnocování považuje více žen, které o děti pečují. Odpověď „ne“ uvedlo 75 % žen pečujících oproti ženám, které o děti nepečují, kde podíl činí 53,4 % viz. tabulka č. 9 níže. Ve výsledcích není započítávána jedna respondentka, která označila odpověď „ne“, ale neuvedla, zda pečuje o dítě či nikoli.

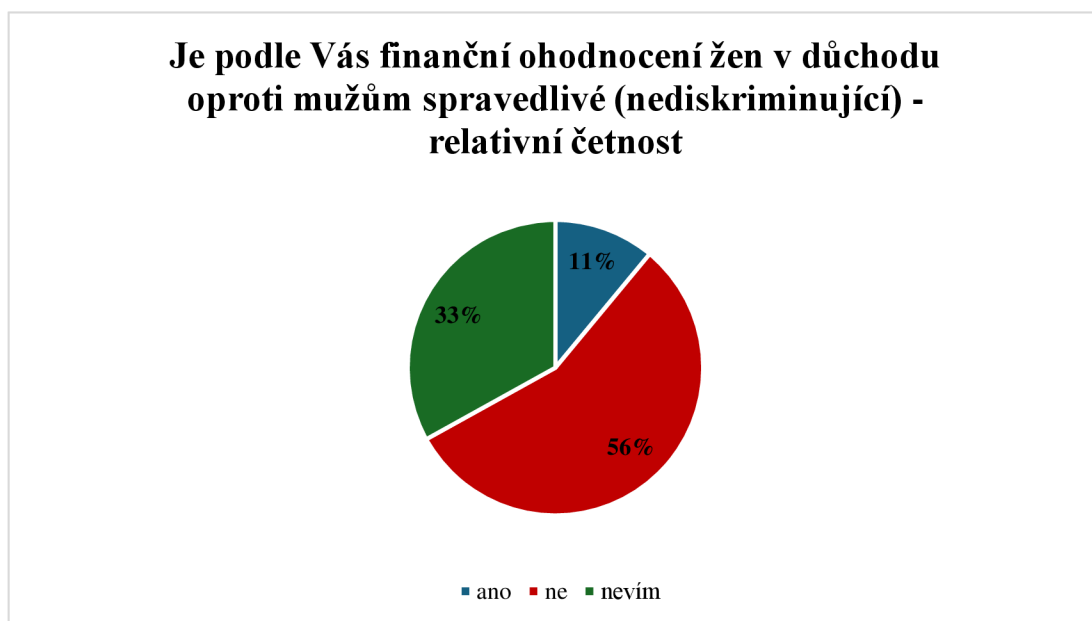
Tabulka 9: Podíl žen pečujících o děti a žen bezdětných u odpovědi „ne“

Péče o dítě	Počet odpovědí „ne“	Celkový počet respondentek v kategorii	Podíl v %
Ano	21	28	75 %
Ne	47	88	53,4 %
Celkem	69	116	

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 16 – Je podle Vás finanční ohodnocení žen v důchodu oproti mužům spravedlivé (nediskriminující)?

Graf 16: Pohled žen na finanční ohodnocení ve starobním důchodu

Zdroj: vlastní tvorba

Otázka č. 16 se žen ptá, zda vnímají finanční ohodnocení žen ve starobním důchodu oproti mužům jako spravedlivé, nediskriminující. Na otázku odpovědělo celkem 118 respondentek ze 120. Jak už je z grafu patrné, ženy nejčastěji odpovídají na tuto otázku „ne“ s celkovými 56 % (66) respondentek. Druhou nejčastější odpovědí byla neutrální odpověď, a to „nevím“ s 33 % (39) respondentek. Zbýlých 11 % (13) uvedlo, že jsou starobní důchody žen spravedlivé, nediskriminující.

Shrnutí výsledků DVC5

Dotazníkového šetření se zúčastnilo více žen, které o děti nepečují. Dle výsledků je patrné, že ženy vnímají ohodnocování ve starobním důchodu jako nedostatečné. Nejvíce žen uvádí, že jsou ženy za práci hůře finančně ohodnocovány, než je tomu tak u mužů. O něco méně žen si myslí, že starobní důchody žen jsou nespravedlivé, diskriminující.

Závěrečné shrnutí dílčích výzkumných cílů

DVC1

Z výsledků dotazníkové šetření vyplývá, že se respondenti o problematiku důchodového pojištění nezajímají dostatečně. Přičemž se důchodové pojištění dotýká celé české společnosti, kdy se od výše starobního důchodu a jejich úspor odvíjí také životní úroveň seniorů. V době, kdy je téma důchodového pojištění velmi aktuální a dochází k řadě změn souvisejících nejen s demografickým vývojem společnosti, ale také s inflací a možnostmi spoření na starobní důchod bych tedy čekala, že o téma bude ze strany respondentů zájem mnohem větší.

DVC2

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že lidé nejsou se současným systémem důchodového pojištění spokojeni. Lidé tedy požadují změnu. Jako největší problém systému respondenti označují zvyšování důchodového věku, které může souviset s obavou, zda se lidé starobního důchodu budou dožít ve zdraví. Téma zvyšování důchodového věku je tedy pro mnohé velmi citlivé a neakceptovatelné. Dožít se starobního důchodu ve zdraví je podle mého názoru velmi důležité pro prožití klidného

a důstojného stáří, které si každý občan přispívající do důchodového systému zaslouží.

DVC3

Dle výše uvedených výsledků je patrné, že se lidé starobního důchodu obávají. Starobní důchod by ale podle mého názoru měl být obdobím, na které by se každý výdělečně činný občan měl těšit. Negativní pocity respondentů spojené se starobním důchodem mohou souviset s nejistou budoucností důchodů nebo také s nedostatkem naspořených financí, které bohužel některým občanů chybí i během celého života. Největší obavy respondenti spatřují právě v nedostatku finančních prostředků v důchodovém věku. Se stářím se také pojí nižší příjmy, ale zároveň vyšší výdaje na zdraví nebo sociální služby, které seniorů pomáhají k naplnění cíle – důstojného stáří. Pokud však lidé v budoucnosti nebudou mít dostatek finančních prostředků, nebudou si moci tyto služby hradit nebo bude vyvíjen větší tlak na systémy sociálního zabezpečení.

DVC4

Výsledky výzkumného šetření ukazují, že si lidé buďto na starobní důchod spoří nebo u mladších věkových skupin (např. 18-25 let) si plánují spořit. Otázkou zůstává, kolik je třeba si spořit, a zda odsouvání spoření na důchod do vyššího věku zajistí dostatek finančních prostředků, které pokryjí finanční náklady ve stáří. Podle mého názoru by systém měl více podporovat a motivovat ke spoření u mladých lidí formou příspěvků. Mladí lidé často odsouvají spoření na důchod z důvodu studia, a tedy nedostatku finančních prostředků. Větší počet respondentů také uvedlo, že jsou ochotni v důchodovém věku zůstat výdělečně činnými v případě, že zůstanou zdravými. V budoucnu by tedy mohl vzrůst počet výdělečně činných seniorů.

DVC5

Ženy se k otázkách finančního ohodnocování žen a mužů ve starobním důchodu nebo během výdělečné činnosti staví poměrně kriticky. Dle výsledků výzkumného šetření ženy vnímají finanční ohodnocování ve starobním důchodu jako nedostatečné, diskriminující. Pro mě nejvíce překvapivým výsledkem bylo zjištění, že nejkritičtěji k tomuto tématu přistupovaly ženy s vysokoškolským nebo vyšším odborným

vzděláním. Méně překvapivé pro mě bylo kritičtější postavení žen pečujících o děti, které finanční výpadky za dobu péče o dítě vnímají. Jako problémové považují, že ženy s nižšími důchody často zůstávají sami vzhledem k průměrnému věku dožití žen a mužů. Zde pak může nastat, že se žena ocitne na hranici chudoby. Nižší důchody plynou z nižších finančních příjmů během života ženy, které ovlivňuje jak péče o dítě, tak popřípadě péče o nemocného.

Závěr

Teoretická část bakalářské práce se zabývá historií, současností a problémy důchodového pojištění, které mají negativní dopad na společnost. V teoretické části jsem se zabývala historií důchodového pojištění, které dříve znamenalo jistotu finančního zabezpečení ve stáří. Demografický vývoj společnosti se však velmi mění, lidé stárnou a zároveň se dožívají vyššího věku nežli v minulých letech. Plodnost v české společnosti každým rokem klesá a ekonomicky aktivních občanů ubývá. Tyto aspekty mají také vliv stabilitu důchodového pojištění, které se dostává do deficitu. S postupnými lety vzrůstá tlak na vlády ohledně důchodové reformy, kterou se zatím žádné vládě nepodařilo prosadit. Budoucnost důchodového pojištění, jak ho známe dnes, je tedy nejistá.

Cílem bakalářské práce je zjistit jak situace ohledně důchodového pojištění a jeho budoucnosti ovlivňuje českou společnost a zda se lidé o problematiku důchodového pojištění zajímají.

Praktická část bakalářské práce obsahuje kvantitativní výzkum, který byl realizován pomocí výzkumné techniky dotazníkového šetření. Výzkumným vzorkem respondentů byla široká veřejnost, která sebou nese jistá rizika. Rizikem, který vnímám u výzkumného vzorku je, že nebude dostatečně reprezentativní a výstupy z výzkumu nebude možno vztahovat na českou společnost. Ke zvolení kvantitativní metody výzkumu jsem přistoupila důvodu získání co nejvyššího počtu respondentů vzhledem k tématu práce. Výzkum byl rozdělen do pěti dílčích výzkumných cílů, které vedou k naplnění hlavního cíle bakalářské práce. Z výzkumu vyplývá, že se lidé o problematiku důchodové pojištění příliš nezajímají, zároveň s ním nejsou spokojeni a obávají se starobního důchodu, na který reagují spořením si na stáří nebo plánují být ekonomicky aktivní i v důchodovém věku. Jejich pocity spojené se starobním důchodem jsou spíše negativní. Ženy vnímají problém s výší jejich starobních důchodů, které z většiny hodnotí jako nedostatečné v souvislosti s výpadky příjmů, které jsou zejména spojovány s výchovou dětí.

Cíl práce vnímám jako naplněný.

Současný systém důchodového pojištění může být pro mnoho lidí velmi stresující. V praxi můžeme využít poznatky z bakalářské práce k informování klientů o důchodovém pojištění, jeho výhodách a povinnostech. Podle mého názoru je také třeba poradit klientům, jak se připravit na stáří a informovat je o možnostech jaké mají, čímž můžeme podpořit prevenci chudoby a sociálního vyloučení u budoucích seniorů, u kterých hraje klíčovou roli právě důchodové pojištění. Výsledky výzkumu mohou také posloužit k lepšímu porozumění a efektivnímu využití důchodového pojištění ve prospěch klientů.

Seznam zdrojů

- HRICOVÁ, Alena; ONDRÁŠEK, Stanislav a URBAN, David. *Metodologie v sociální práci*. Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3636-0
- KACZOR, Pavel. *Sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2022. ISBN 978-80-245-2443-6.
- KAŠE, Miroslav. *Výbrané aspekty důchodové reformy v České republice*. Právo pro praxi. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2021. ISBN 978-80-271-3042-9.
- KLAZAR, Stanislav. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reforem*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5.
- KLVAČOVÁ, Eva. *Dobývání renty: teorie a praxe*. Praha: Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-24-X.
- LAJTKEPOVÁ, Eva. *Veřejné finance v praxi České republiky*. Brno: CERM, akademické nakladatelství, 2021. ISBN 978-80-7623-064-4.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Student (Leges). Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.
- NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠTOVÍČKOVÁ, Magdaléna (ed.). *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.
- ONDRÁŠEK, Stanislav; HRCINOVÁ, Alena a BARTÁK, Miroslav. *Základy sociální politiky*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2022. ISBN 978-80-7394-982-2.
- POTŮČEK, Martin. *České důchody*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4236-9.
- Průručka budoucího důchodce: důležité informace, které byste měli vědět o starobním důchodu*. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, odbor komunikace, 2019. ISBN 978-80-87039-53-3.
- PUNCH, Keith. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

RAŠTICOVÁ, Martina a BÉDIOVÁ, Monika. *Práce, nebo důchod?: senioři, trh práce a aktivní stárnutí*. Brno: B&P Publishing, 2018. ISBN 978-80-7485-177-3.

SÝKOROVÁ, Dana; NYTRA, Gabriela a TICHÁ, Iva. *Bydlení v kontextu chudoby a stáří*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 978-80-7464-493-1.

SYROVÝ, Petr. *Jak si spořit na důchod: zorientujte se v důchodové reformě*. Finance pro každého. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4479-7.

Online zdroje:

BUDAI, David. *Důchodový fond s 300 miliardami korun nebyl zrušen ani vytunelován. Nikdy totiž neexistoval*. [online]. České důchody. 2022. Dostupné z: <https://ceskeduchody.cz/zpravy/duchodovy-fond-300-miliard-korun-nebyl-zrusen-vytunelovan>. [cit. 2023-11-15].

Česká správa sociálního zabezpečení. 2004. *80 let sociálního pojištění*. [online]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61. [cit. 2023-11-07].

Český statistický úřad. 2023. *Do předčasného důchodu zamířil rekordní počet osob*. [online]. 16.11.2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/do-predcasneho-duchodu-zamiril-rekordni-pocet-osob>. [cit. 2024-02-01].

HRDÝ, Milan. *Vývoj důchodového pojištění na území dnešní ČR od počátku 20. století po současnost*. [online]. Karolinum, 2021, s. 147-162. DOI: 10.14712/23366478.2021.44. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/9731/Iurid_67_4_0147.pdf. [cit. 2023-11-17].

Ministerstvo financí České republiky. 2024. *Dlouhodobý investiční produkt a daňová podpora produktů spoření na stáří od 1.1.2024*. [online]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/financni-trh/ochrana-spotrebitele/aktuality/2024/dlouhodoby-investicni-produkt-a-danova-podpora-pro-54732> [cit. 2024-03-01].

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Důchodová reforma*. [online]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/duchodova-reforma>. [cit. 2023-12-15]

Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2023. *Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2023*. [online]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/hlavni-zmeny-v-duchodovem-pojisteni-schvalene-v-roce-2023>. [cit. 2023-12-04].

Odbor statistiky trhu práce a rovných příležitostí. *Senioři v ČR v datech 2023*. [online]. Praha: Statistický úřad ČR, 2023. ISBN 978-80-250-3433-0. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/190537086/31003423.pdf/51b9a00e-39f9-4829-a535-20080aa9d71f?version=1.0> [cit. 2024-02-11].

RABUŠIČ, Ladislav. Jsou čeští senioři chudí? *Sociologický časopis*. 1998, roč. 1998, č. 3, s. 303-320. [online]. Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/1998/03/05.pdf>. [cit. 2024-02-01].

Úřad vlády České republiky. 2022. *Vyjádření vlády k návrhu skupiny poslanců na zrušení ustanovení § 67ca zákona č. 155/1995 sb., o důchodovém pojištění, ustanovení § 8a zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu a ustanovení § 2a zákona č. 357/2005 Sb., o ocenění Účastníků národního odboje za vznik a osvobození Československa a některých pozůstalých po nich, o zvláštním příspěvku k důchodu některým osobám, o jednorázově peněžní částce některým Účastníkům boje za osvobození v letech 1939 až 1945 a o změně některých zákonů*. [online]. Dostupné z: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/Tiskova_mluvci/Publikovane_nalezy/2023/4_Vyjadreni_vlady.pdf. [cit.2023-12-11]

Seznam grafů

Graf 1: Pohlaví.....	43
Graf 2: Věk respondentů.....	43
Graf 3: Věk respondentů.....	44
Graf 4: Zájem o problematiku důchodového pojištění.....	45
Graf 5: Jak často respondenti vyhledávají informace o důchodovém pojištění.....	46
Graf 6: Spokojenost se současnou podobou důchodového pojištění.....	48
Graf 7: Největší problém důchodového pojištění.....	49
Graf 8: Obavy ze starobního důchodu.....	51
Graf 9: Čeho se respondenti nejvíce obávají.....	52

Graf 10: Pocity spojené se starobním důchodem.....	53
Graf 11: Jak se respondenti finančně připravují na důchod.....	55
Graf 12: Plánování výdělečné činnosti v důchodovém věku.....	57
Graf 13: Rozdělení žen pečujících o dítě/děti.....	58
Graf 14: Vnímání rozdílů finančního ohodnocování	59
Graf 15: Ohodnocování žen ve starobním důchodu	60
Graf 16: Pohled žen na finanční ohodnocení ve starobním důchodu	61

Seznam tabulek

Tabulka 1: Transformační tabulka	35
Tabulka 2: Zajímate se o problematiku důchodového pojištění? Muži x ženy.....	46
Tabulka 3: Podíl žen a mužů u odpovědi „zvyšování důchodového věku“	50
Tabulka 4: Podíl mužů a žen u odpovědi „ano“	51
Tabulka 5: Negativní pocity podle věkové kategorie	53
Tabulka 6: Podíl žen a mužů u odpovědi „spoléhám na starobní důchod od státu“ ..	56
Tabulka 7: Podíl věkových kategorií u odpovědi „spořím si na důchod“	56
Tabulka 8: Podíl odpovědi „ano“ u věkových kategorií	60
Tabulka 9: Podíl žen pečujících o děti a žen bezdětných u odpovědi „ne“	61

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1971

Příloha č. 2 – Dotazník vzor

Příloha č. 1 – Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1971

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vchovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r	65r	65r	65r	63r+8m	62r+2m
1967	65r	65r	65r	65r	64r+2	62r+8m
1968	65r	65r	65r	65r	64r+8	63r+2m
1969	65r	65r	65r	65r	65r	63r+8m
1970	65r	65r	65r	65r	65r	64r+2m
1971	65r	65r	65r	65r	65r	64r+8m

Autor: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, dostupné z:

<https://www.mpsv.cz/starobni-duchody>

Příloha č. 2 – Dotazník vzor

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Hradec Králové oboru Sociální práce ve veřejné správě. Chtěla bych Vás poprosit o vyplnění dotazníku na téma Důchodové pojištění v České republice a jeho vliv na společnost. Cílem výzkumu je zjistit, zda se česká společnost zajímá o problematiku důchodového pojištění v České republice a jak důchodové pojištění společnost ovlivňuje. Výsledky z výzkumu budou použity pro zpracování praktické části bakalářské práce. Dotazník obsahuje 16 otázek, otázky č. 13-16 vyplňují pouze ženy. Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji za vyplnění.

1) Jaké je Vaše pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2) Jaký je Váš věk

- a) méně než 18 let
- b) 18–25 let
- c) 26-35 let
- d) 36-50 let
- e) více než 50 let

3) Jaké je vaše nevyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) středoškolské bez maturity
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

4) Zajímáte se o problematiku důchodového pojištění?

- a) ano
- b) ne

5) Jak často si vyhledáváte informace o důchodovém pojištění?

- a) alespoň 1x denně
- b) alespoň 1x týdně
- c) alespoň 1x měsíčně
- d) alespoň 1x ročně
- e) vůbec

6) Jste spokojen/a se současnou podobou důchodového pojištění?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano

- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) je mi to jedno

**7) Jaký je pro Vás největší problém (s čím nesouhlasíte) důchodového pojištění?
Vyberte jednu možnost nebo uveďte jiný problém.**

- a) zvyšování důchodového věku
- b) financování důchodového pojištění (nedostatek finančních prostředků na důchody)
- c) délka potřebné doby pojištění
- d) žádný
- e) jiný (uveďte)

8) Obáváte se starobního důchodu?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9) Pokud ano, čeho se nejvíce obáváte?

- a) nedostatku finančních prostředků
- b) nezaměstnanosti ve starším věku
- c) zdravotních problémů před dosažením důchodového věku
- d) jiné (uveďte)

10) Jaké u sebe vnímáte pocity v souvislosti se starobním důchodem?

- a) pozitivní (těším se)
- b) negativní
- c) neutrální
- d) jiné (uveďte)

11) Jak se finančně připravujete na starobní důchod?

- a) spoléhám na starobní důchod od státu

- b) spořím si na důchod
- c) plánuji si spořit
- d) jiné (doplňte)

12) Plánujete, pokud Vám to zdraví dovolí, pracovat ve starobním důchodu vzhledem k benefitům od státu pro pracující důchodce?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Otázky pro ženy:

13) Pečujete o dítě/děti?

- a) ano
- b) ne

14) Jsou podle Vás ženy za práci ohodnocovány finančně hůře než muži?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

15) Je podle Vás finanční ohodnocení žen v důchodu za výchovu dětí, a tedy výpadek finančních prostředků započítávaných do potřebné doby důchodu, dostatečné?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

16) Je podle Vás finanční ohodnocení žen v důchodu oproti mužům spravedlivé (nediskriminující)?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím